

Danskere med livserfaring - portrætteret i tal

***Aspekter af levekår i
fødselsårgangene 1920, 1925,
1930, 1935, 1940 og 1945***

Merete Platz

København 2000
Socialforskningsinstituttet
00:8

Danskere med livserfaring

- portrætteret i tal

Forskningsleder: Cand.jur. Inger Koch-Nielsen

Forskningsgruppen om socialpolitik og marginalisering

ISSN 1396-1810

ISBN 87-7487-641-4

Sats og tilrettelæggelse: Socialforskningsinstituttet efter principlayout af Bysted A/S

Omslagsfoto: Bengt af Geijerstam

Oplag: 1.000

Trykkeri: Holbæk Center-Tryk A/S

Socialforskningsinstituttet

Herluf Trolles Gade 11

1052 K

Tlf. 33 48 08 00

Fax 33 48 08 33

E-mail sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

Forord

Med det formål at opbygge en forløbsdatabase til samfundsvidenskabelig og humanistisk forskning på ældreområdet samt til udredningsopgaver i den offentlige administration gennemførte Socialforskningsinstituttet sammen med Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, AKF, en landsdækkende interviewundersøgelse i 1997. Knap 6.000 danskere født med fem års mellemrum blev interviewet. De ældste var født i 1920 og de yngste i 1945. Databasen består ud over denne interviewdel af en registerdel indeholdende data for perioden 1988 til 1997.

Socialforskningsinstituttet har en lang tradition for at beskrive ældres levestandard. Et væsentligt formål med denne rapport er at opdatere vores viden om befolkningens fordeling på nogle af de samme aspekter af levestandarden, som er belyst i tidligere undersøgelser. Håbet er, at rapporten på dette område vil blive et nyttigt opslagsværk. Et andet formål er at belyse, hvilken betydning køn, alder og placering i livsfase har for levestandarden. Der er tale om en statusbeskrivelse. Først med kommende interviewrunder vil det desuden blive muligt at belyse, hvordan overgangen fra en livsfase til en anden påvirker levestandarden: Hvad betyder det at have kvittet arbejdslivet, og hvad betyder det, at børnene flytter hjemmefra, eller at ens ægtefælle dør?

Fremstillingen indeholder overvejende oplysninger fra interviewundersøgelsen. Hovedvægten er lagt på de immaterielle aspekter af levestandarden, nemlig de sociale forhold, som det ikke er muligt at indhente oplysninger om i de offentlige registre.

Interviewingen og oparbejdelsen af data samt etableringen af registerdelen på Danmarks Statistik er finansieret af Sygekassernes Helsefond, Velux-fonden, Socialministeriet samt de to forskningsinstitutter.

Statens Humanistiske Forskningsråd, Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd og Statens Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd har under Det tværministerielle forskningsprogram for ældreforskning støttet projektet og finansieret nærværende rapport.

Forløbsdatabasens indhold og opbygning er fastlagt på grundlag af bidrag fra adskillige forskere fra forskellige fagområder. Ingen nævnt og derfor heller ingen glemt, men alle takkes hermed for konstruktive bidrag og inspirerende samarbejde. Lektor Bernard Jeune skal have en særskit tak for at have læst og kommenteret rapporten.

Rapporten er udarbejdet af seniorforsker, mag.scient.soc. Merete Platz. Stud.polit. (nu cand.polit og forskningsassistent på Socialforskningsinstituttet) Hans Helmuth Bruhn har stået for den statistiske bearbejdning af de anvendte data.

København, august 2000

Jørgen Søndergaard

Indhold

Kapitel 1

Indledning og nogle hovedresultater	7
1.1. Danskere med livserfaring	7
1.2. Stikprøven og de interviewede	8
1.3. Rapportens formål	10
1.4. Rapportens opbygning	12
1.5. Nogle hovedresultater	14

Kapitel 2

Nogle helbredsaspekter	21
2.1. Førlighed	21
2.2. Egen helbreds vurdering alder	25
2.3. Sammenfattende om helbred	26
2.4. Tilbageblik	28

Kapitel 3

Uddannelse og erhverv	29
3.1. Skoleuddannelse	30
3.2. Erhvervsuddannelse	31
3.3. Arbejdsstilling	32
3.4. Sammenfattende om uddannelse og erhverv	33

Kapitel 4

Boligforhold	35
4.1. Ejere og lejere	37
4.2. Hus eller lejlighed?	38
4.3. Boligstandard	39
4.4. Boligstørrelse	39
4.5. Beboelsestæthed	41
4.6. Flytteovervejelser	42
4.7. Sammenfattende om bolig	44
4.8. Tilbageblik	45

Kapitel 5

Sociale rammer, kontakter og aktiviteter	47
5.1. Familie og husstand	48
5.2. Børn	49
5.3. Børnebørn og anden familie	52

5.4. Venner	52
5.5. Naboer	53
5.6. Arbejdskolleger	54
5.7. Aktiviteter uden for hjemmet	56
5.8. Uønsket alene	58
5.9. Nogen at tale med	59
5.10. Sammenfattende: Socialt svage og socialt stærke	60
5.11. Tilbageblik	65

Kapitel 6

Afrunding: Levekår og styrken af de sociale netværk 67

6.1. Socialt stærke	69
6.2. Socialt svage	71
6.3. Ofte eller af og til uønsket alene	72
6.4. Køn, alder, livsfase eller noget helt fjerde?	73

Bilag 1

Tabeloversigt 77

Bilag 2

Tabeller 85

Litteratur 133

Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1.2000 135

Indledning og nogle hovedresultater

1.1. Danskere med livserfaring

Under denne titel gennemførte Socialforskningsinstituttet sammen med Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, AKF en landsdækkende interviewundersøgelse i efteråret 1997. De interviewede tilhørte seks fødselskohorter, født med fem års mellemrum. De ældste var født i 1920 og de yngste i 1945.

Titlen “Danskere med livserfaring” refererer til, at de interviewede, ikke kan placeres i nogle af de gængse båse, der anvendes, når vi klassificerer folk efter alder, som fx midaldrende, unge ældre, ældre ældre, gamle eller for den sags skyld som tilhørende den anden, tredje eller fjerde alder. De yngste var 52 år og var for flertallets vedkommende stadig i fuldt flor på arbejdsmarkedet. De ældste var 77 år, og de fleste af dem havde været pensioneret i mange år, men var endnu ikke blevet gamle og hjælpetrængende. Det eneste, personer i de seks fødselskohorter har til fælles, er, at de er danskere og hver for sig har et (langt) livs erfaringer. Grunden til udelukkende at inddrage danske statsborgere i undersøgelsen var, at interviewingen skulle foregå på dansk. Der var ikke økonomiske midler til at interviewe via tolk.

Socialforskningsinstituttet har en lang tradition for at gennemføre landsdækkende undersøgelser om “ældres” levekår. I 1962 og i 1977 foretoges således en undersøgelse af levekårene for personer fra 62 år og opefter og i 1988 af levekårene for personer fra 70 år og derover. Da der er tale om repræsentative tværsnitsundersøgelser, giver de et “øjebliksbillede” af hvordan givne aldersgrupper har det på en række levekårsaspekter, samt mulighed for at sammenligne aldersgruppernes levekår i forskellige årtier. Talmaterialet fra sådanne undersøgelser er efterspurgt og har været flittigt anvendt. For at følge traditionen op med levekårsanalyser ca.

hvert 10. år har vi udarbejdet denne kommenterede tabelsamling, der belyser nogle af de samme levkårsaspekter som i de tidligere undersøgelser. Håbet er, at rapporten vil blive modtaget som tilsigtet, nemlig som et nyttigt opslagsværk.

1.2. Stikprøven og de interviewede

En stikprøve blev tilfældigt udtrukket fra CPR-registret, således at hver enkelt fødselskohorte er repræsenteret med omtrentlig samme vægt i stikprøven som i hele den danske befolkning. Den repræsentative stikprøve bestod af i alt 8.390 personer. Disse personer blev i efteråret 1997 kontaktet af interviewere fra Socialforskningsinstituttets faste interviewerstab med henblik på personligt interview i deres hjem. Der blev opnået interview med 5.864 personer, svarende til 70 pct. af stikprøven, dog således at opnåelsesprocenten var noget lavere i de ældste årgange. Dette er dog ikke af en sådan størrelsesorden, at aldersfordelingen blandt de interviewede afviger signifikant fra aldersfordelingen i den population, de skal repræsentere. En oversigt over population, stikprøve og de opnåede interview fremgår af tabel 1.1.

Denne rapport indeholder næsten udelukkende oplysninger fra interviewundersøgelsen. Men databasen består ud over interviewdelen også af en registerdel, der indeholder data fra 1988 til 1997. Det har derfor i denne undersøgelse været muligt at foretage bortfaldsanalyser, der ligger ud over, hvad normalt er muligt. Repræsentativiteten af de interviewede er for hver aldersgruppe undersøgt med hensyn til

- køn
- civilstand
- husstandstype
- boligtype
- erhvervsuddannelse og
- erhvervmæssig status

Oplysningerne om såvel personer i stikprøven som om de interviewede stammer fra registre. Det betyder, at indplaceringen af interviewpersonerne i kategorier i nogle af registre ikke er i overensstemmelse med den indplacering, der i denne rapport

øvrige analyser, er foretaget på grundlag af de interviewedes egne oplysninger.

I tabel 1.2 er vist, hvorledes alle danskere i de pågældende aldersgrupper fordeler sig på de undersøgte variabler samt hvorledes fordelingerne er blandt hhv. personer i stikprøven og de interviewede, medens tabel 1.3 angiver, om de interviewede med rimelig sandsynlighed er repræsentative for populationen i de enkelte fødselsårsgange.

Køn. Fordelingen på mænd og kvinder svarer til fordelingen i hele befolkningen.

Civilstand. Der er blandt samtlige interviewede en mindre overvægt af gifte og for få, som aldrig har været gift. Men som det fremgår, er denne forskel kun signifikant i fødselsårsgang 1930.

Husstand. De, der bor alene, har ikke været så flinke til at lade sig interviewe, som de, der ikke bor alene, og de aleneboende er underrepræsenteret blandt personer født 1945 og 1935 og også – men i en mindre udstrækning – blandt personer født i 1940.

Boligtype. Der er opnået en noget større svarprocent blandt dem, som bor i hus end blandt dem, der bor i lejlighed. Beboere i etagebolig er især underrepræsenteret i årsgang 1940 og 1930, men det er kun i fødselsårsgangene 1920 og 1925, at de interviewedes fordeling på boligtype er helt repræsentativ for de respektive fødselsårsgange.

Erhvervsuddannelse. De interviewede er i hver eneste af fødselsårsgangene repræsentative for befolkningen.

Tilknytning til arbejdsmarkedet. I forhold til deres andel af hele populationen er for mange af de interviewede stadig på arbejdsmarkedet, men inden for de enkelte fødselsårsgange er de tilbagetrukne kun underrepræsenteret blandt dem, der er født i 1930

og 1940. Og blandt dem, som er født i 1940 er underrepræsentationen kun meget beskeden.

Konkluderende er der relativt for mange interviewede i gode boliger, og for få af de interviewede bor alene. Når disse forhold indgår i analyser, må man være opmærksom på at det billede, der fremkommer, er lidt for positivt. Men ellers er de interviewede stort set repræsentative for befolkningen på de variabler, som vi her har inddraget i analyserne, og som dækker mange af de basale aspekter i folks tilværelse. Årgang 1930 er af uforklarlige årsager mindre repræsentativ end de øvrige fødselsårsgange.

Lave svarprocenter giver altid anledning til en frygt for manglende repræsentativitet. Denne frygt viser sig her at være næsten ubegrundet. I denne sammenhæng er det væsentligt at bemærke, at svarprocenten er lavest blandt de ældste, men at de to ældste fødselsårsgange som de eneste er repræsentative for hele befolkningen i samme alder på alle de undersøgte aspekter.

1.3. Rapportens formål

Ud over det allerede nævnte formål, nemlig at opdatere vores viden om, hvordan mænd og kvinder i forskellige aldre lever, er det også rapportens formål at belyse, hvilken betydning placering i livsfase har for levekårene. Når det drejer sig om familieforhold og husstandssammensætning er et "typisk" livsforløb præget af følgende livsfaser: Man bliver gift eller får en samlever, man får børn, bliver muligvis skilt, børnene flytter hjemmefra og senere bliver man enke eller enkemand. Det er naturligvis ikke alle, der gennemlever alle de nævnte faser af livet, fx vil livsforløbet være helt anderledes, hvis man aldrig bliver gift og/eller aldrig får børn. Der er en vis sammenhæng mellem den alder man har og den fase af livet, man befinder sig i. Vi vil ofte være i 40-50-års alderen, når ungerne begynder at forlade reden, og risikoen for at blive alene på grund af ægtefælles død stiger med alderen. Men der er store individuelle variationer, og derfor vil nogle mennesker i samme aldersgruppe befinde sig i forskellige faser af livet, hvilket fremgår af tabel 1.4. Eksempelvis kan nævnes, at 26 pct. af de 52

og 57-årige har hjemmeboende børn, i alderen 62 og 67 år er det 5 pct, medens 3 pct. af dem over 70 år (stadig) bor sammen med mindst et af deres børn.

Det er blandt de 52 og 57-årige, at diversiteten i livsfase er størst. Det er den af de tre aldersgrupper, der oftest er i den situation, både at have en samlever og hjemmeboende børn, men det drejer sig trods alt kun om ca. 1/5. Ca. halvdelen har stadig en samlever, men børnene er flyttet hjemmefra, og allerede i den "unge" aldersgruppe er 15 pct. (blevet) alene (mest pga. skilsmisse) og børnene fløjet af reden. I 60-års-alderen er det hyppigst forekommende, at børnene er flyttet, men at man stadig har sin partner, hvilket illustrerer, at flertallet gennemgår følgende livsløb: først får man børn, så flytter børnene hjemmefra, hvorefter man har relativt mange år i tosomhed, før den ene ægtefælle dør. Overgangen fra den ene livsfase til den anden indtræffer dog som illustreret i forskellige aldre, og der har i alle generationer været et mindretal, som slet ikke gennemlever det "normale" livsløb: Ca. 5 pct. har således aldrig været gift og ca. 10 pct. har ikke har fået børn.

Vores tilknytning til arbejdsmarkedet er en anden markør på, hvor i livsløbet vi befinder os. "Typisk" vil vores voksenliv være præget af to faser: vi er på arbejdsmarkedet eller i det mindste tilknyttet arbejdsmarkedet, indtil vi vælger at gå på pension eller efterløn. Givet at vi overhovedet selv har mulighed for at vælge tidspunktet, hvor vi kvitter arbejdslivet, vil dette ske i starten af 60-års-alderen for de fleste af os. Men også her findes der individuelle forskelle, bl.a. tilbringer ikke alle deres voksenliv på arbejdsmarkedet.

Af tabel 1.5 fremgår, at der er en tydelig sammenhæng mellem alder og den livsfase man befinder sig i – såvel mht. samlivsform som tilknytning til arbejdsmarkedet. Men når man betragter samlivsform og arbejdsmarkedstilknytning samlet fås et mere differentieret billede af sammenhængen mellem alder og livsfase. Selv om mange flere personer i 50-erne end ældre personer både har en samlever og er på arbejdsmarkedet, drejer det sig dog "kun" om

2/3. Og blandt dem i 60-erne og 70-erne, der er uden for arbejdsmarkedet, men som (stadig) har en ægtefælle, er der ingen forskel.

I tabel 1.5 er desuden vist, hvor mange i de 3 alderskohorter, der er i den situation, at de har en ægtefælle, som arbejdsmæssigt befinder sig i samme livsfase, som den person, vi har interviewet. Med mindre variationer drejer det sig i alle aldersgrupper om godt halvdelen. I den yngste aldersgruppe skyldes det overvejende, at begge ægtefæller stadig er på arbejdsmarkedet – i de ældste aldersgrupper at begge er uden for arbejdsmarkedet.

I en tværsnitsanalyse, som denne, er det kun muligt at analysere og sammenligne levekårene for folk, der befinder sig i forskellige livsfaser. Analyser af sammenhæng mellem levkår og de individuelle livsløb samt analyser af, hvilken betydning det har at passere fra en fase af livet til en anden kræver, at de samme individer følges over tid. Sådanne analyser må derfor afvente, at personerne geninterviewes, hvilket er planlagt til at skulle ske hvert femte år.

1.4. Rapportens opbygning

De aspekter af levekårene, der vises i tabellerne, koncentrerer sig om førlighed og egen helbredsbedømmelse, uddannelse og erhverv, boligforholdene og de sociale relationer – med hovedvægt på det sidste. Det er begrænset, hvad vi kan indhente af oplysninger herom fra den offentlige statistik, selv om de sociale relationer betyder meget i folks liv. For ældre mennesker er det fx tidligere påvist, at de, som er aktive og integrerede i tætte sociale netværk, klarer sig fysisk og psykisk bedre i dagligdagen end andre ældre gør (Platz, 1987; 1990).

Da fordelingen blandt de interviewede på de seks alderskohorter ikke afviger væsentligt fra fordelingen i stikprøven, er det tilladeligt at slå fødselsårangange sammen uden at korrigere for forskelle i svarprocenter. For overskuelighedens skyld betragtes derfor de fleste af analyserne for fødselsårangang 1945 og 1940 under ét, og tilsvarende for fødselsårangangene 1935 og 1930 hhv. 1925 og 1920. Hver af disse tre aldersgrupper tegner tilnærmelsesvis et

billede af levkårene blandt personer i 50-års- , 60-års- og 70-års alderen. Ved at sammenholde med tidligere undersøgelser er det således muligt, at danne sig et indtryk af, om levkårene blandt “de ældre” har ændret sig gennem de seneste årtier.

For hvert af levkårsaspekterne undersøges betydningen af alder, og inden for hver alderskategori mænds og kvinders placering. Resultaterne heraf vil næsten altid fremgå af en tabel. Der er som nævnt forskel på, hvilken fase af livet de forskellige aldersgrupper befinder sig i, lige som personer i samme aldersgruppe kan befinde sig i forskellige livsfaser. Dette aspekt er inddraget, således at levkårene i hver af aldersgrupperne er analyseret afhængig af, om personen er på arbejdsmarkedet eller ej og afhængig af, om han/-hun bor alene eller ikke bor alene. Tabellerne fra disse analyser vises kun, hvis der er fundet væsentlige og aldersuafhængige signifikante forskelle i mere end en af aldersgrupperne.

Kapitlet om boligforholdene vil i nogen grad afvige fra den netop beskrevne stramme disposition. Her vil nogle af de mere simple analyser af sammenhængen med køn, alder og livsfase blive afløst af mere komplekse og detaljerede analyser. Boligforholdene er antagelsesvist mere snævert forbundne med livsfaser end de andre aspekter af levkårene. Lidt firkantet beskrevet ændrer boligbehovet sig fra man er ung, frisk og aleneboende over den etablerede livsfase med familie og arbejde til de faser af livet, hvor man har trukket sig tilbage, er blevet mere skrøbelig og igen aleneboende. Dertil kommer, at det for mange mennesker er lettere at justere boligforholdene end andre levkårsaspekter. Nogle af boliganalyserne er foretaget på registerdata kombineret med surveydata, og på hver af de seks fødselsårgange, således at nuancerne i spillet mellem livsfaser og alder fremtræder tydeligere.

For hvert af kapitlerne gives en sammenfatning, hvor sammenhængen mellem det givne levkårsaspekt og interviewpersonernes køn, alder og placering i livsfase beskrives. Hvor det ud fra besvarelserne i spørgeskemaerne er muligt direkte at sammenligne de 72- og 77-åriges levkår i 1997 med levkårene blandt de 70-79-

årige i 1988 (Platz, 1989; 1990) og eventuelt længere bagud (Platz, 1981) vil kapitlerne afsluttes med et kort tilbageblik. Rapporten indeholder derfor ikke et resumerende, sammenfattende kapitel. Rapporten afsluttes derimod med et afrundende kapitel, hvor både de uafhængige variabler (køn, alder, husstand mv.) og de afhængige variabler (de enkelte levekårsaspekter) inddrages med henblik på at analysere, hvad der betinger, at nogle folk har stærke, bæredygtige netværk og andre ikke.

Der skal afslutningsvis gøres opmærksom på, at nogle af de levekårsaspekter, der belyses i denne rapport, også er berørt i rapporten "De unge ældre i år 2010" (Bunnage & Bruhn, 1999), men der med en anden analytisk tilgang.

1.5. Nogle hovedresultater

Helbred: Alderen er så ubetinget den faktor, der har størst indflydelse på folks helbred. Med stigende alder reduceres førligheden samt oplevelsen af at have et godt helbred (dog ikke, når eget helbred vurderes relativt til alder, hvor sammenhængen er modsat). Det er ikke ensbetydende med, at flertallet af folk på 72 eller 77 år har det skidt med helbredet eller selv synes, at det er dårligt. Tværtimod har kun omkring 10 pct. nævneværdig førlighedsnedsættelse eller vurderer deres helbred som dårligt eller endog meget dårligt.

Kvinder har i alle aldre dårligere førlighed end mænd, hvilket betyder, at kvinderne er mere afhængig af hjælp til at klare nogle basale dagligdags funktioner.

Blandt folk i 70-års-alderen er der ingen ændring sket med hverken førlighed eller egen helbredsvurdering i forhold til for 10 år siden. Kastes blikket helt tilbage til 1962, er der i dag flere kvinder, som synes deres helbred er godt, og andelen har i hele den forløbne periode været stigende.

Uddannelse: Uddannelsesniveaue er markant højere blandt folk født i midten af det 20. århundrede end blandt folk født i århundredets første fjerdedel.

Kvinderne har gennem hele århundredet haltet bag mændene, når det drejer sig om at få en erhvervsuddannelse. Flere og flere kvinder har fra generation til generation ændret stilling fra husmor og medhjælpende ægtefælle til en funktionæransættelse.

Bolig: Alder, husstand og tilknytning til arbejdsmarkedet har hver for sig stor betydning for, hvordan folk bor. Med stigende alder, blandt aleneboende og blandt dem, som har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet er der således relativt mange, som bor i lejeboliger, i etagebyggeri og i mindre boliger.

I 1988 boede 55 pct. af folk i 70-års-alderen i en ejerbolig, og på dette område er der ingen ændring sket.

Andelen (13 pct.) af de over 70-årige som overvejer at flytte, er næsten den samme som 10 år tidligere (10 pct.). De tre hyppigst nævnte flytteårsager er såvel i 1988 som i 1997 prioriteret som: at få en mindre bolig, slippe for havearbejde og blive fri for besværlige trapper. I 1988 havde ønsket om en moderne bolig fjerde prioritet, og blev nævnt af 26 pct. I 1997 overvejede kun 7 pct. at flytte for at få en mere moderne bolig, hvilket giver en placering langt nede på ranglisten. Det hænger sikkert sammen med, at der næsten ikke er nogen med umoderne boliger.

Sociale kontakter: Andelen, som bor sammen med børn falder naturligvis med stigende alder. I 70-års-alderen bor kun et par procent sammen med deres børn, og denne andel har ikke ændret sig de seneste 10 år. Tidligere var det mere almindeligt, at ældre boede sammen med deres børn eller ét af deres børn. I 1977 var andelen 7 pct. mens den i 1962 var hele 18 pct.

Alderen spiller ingen rolle for, hvor mange, der ikke har ugentlig kontakt med de børn, de ikke bor sammen med, og såvel i 1988

som i 1997 var der ca. 20 pct. blandt de 70+-årige, som ikke havde haft ugentlig kontakt med et eller flere af deres udeboende børn. Denne andel har i øvrigt stort set været uændret siden 1962.

Kun ganske få har ikke nogen venner, men andelen med venner falder med stigende alder og det gør kontakthypigheden også. De, der bor alene, og de, der har forladt arbejdsmarkedet har hyppigere vennekontakt end andre. Det at bo alene og at have forladt arbejdsmarkedet er altså ikke ensbetydende med at være "udstødt". Blandt personer i 70-års-alderen siger færre (6 pct.) i 1997 end i 1988 (15 pct.), at de ikke har nogen venner eller at de ikke har kontakt med nogen. Andelen, som har ugentlig kontakt med andre mennesker, har dog ikke ændret sig nævneværdigt. Det drejer sig i begge år om knapt halvdelen.

Langt de fleste føler sig aldrig – eller kun sjældent – uønsket alene, og det er næsten kun aleneboende, som ofte er uønsket alene. Andelen blandt de 70+-årige, som ofte er alene, selvom de har lyst til at være sammen med andre, var i 1988 7 pct. og i 1997 5 pct., medens andelen, som aldrig er i den situation var 61 pct. i 1988 mod 66 pct. i 1997. Målt på denne måde er ensomhedsproblemet blandt folk i 70-års-alderen i hvert fald ikke steget. Og der er heller ikke sket nogen ændring i andelen, som har nogen at tale med om personlige problemer.

Socialt stærke og socialt svage: I rapportens kapitel 5 gives et mere sammenfattende billede af de sociale relationer ved at inddrage alle kontakterne i de private netværk samtidig. For at tegne billedet skarpt op indkredses personer, der kan defineres som værende socialt stærke hhv. socialt svage i forhold til deres omgang med familie og venner og i forhold til deres kolleger.

De socialt stærke i relation til familie og venner er afgrænset til dem, der har ugentlig kontakt både med egne børn og med anden familie eller venner uden for husstanden. (Defineret som: har hjemmeboende børn og/eller udeboende børn, som de har set

mindst en gang inden for de seneste 7 dage og er tillige sammen med enten børnebørn eller anden familie eller venner mindst en gang om ugen). 55 pct. af samtlige interviewede er placeret her.

De socialt svage i relation til familie og venner har ikke egentlig kontakt med hverken egne børn, familie eller venner. (Defineret som: Har ingen børn eller har udeboende børn, som de ikke har set inden for de seneste 7 dage, og er hverken sammen med børnebørn, anden familie eller venner egentligt). Gruppen omfatter 11 pct. af de interviewede.

Hvad det er for faktorer, der bevirker at folk bliver socialt stærke eller socialt svage – eller rettere øger chancen/risikoen for, at de gør det – er undersøgt i rapportens afsluttende kapitel ved hjælp af en logistisk regressionsanalyse. Er det personens køn, alder, placering i livsfase eller noget helt fjerde?

Styrken af mænds og kvinders sociale netværk er stort set den samme. Køn er således ikke en faktor, der har selvstændig betydning. Men i kombination med den ægteskabelige stilling falder to ting dog i øjnene. De gifte mænd finder åbenbart oftere at ægteskabet er et skjold mod at føle sig for meget alene. Måske er det fordi konerne er mere omsorgsfulde over for deres mænd end omvendt? Eller det kan være, at mændene oftere end deres koner er tilfredse med et liv i "lykkelig tosomhed"? De fraskilte mænd har sjældnere et stærkt socialt netværk, og sammenlignet med de fraskilte kvinder har de oftere et svagt netværk. I kommende undersøgelser kan det belyses, om det er fordi børnene og det øvrige sociale netværk følger kvinderne ved en skilsmisse.

Alderen har en selvstændig betydning for styrken af folks sociale netværk. Der er færrest stærke og flest svage blandt de ældste. Det kan dels skyldes, at netværkene med alderen udtyndes på grund af dødsfald og dels, at man ikke orker at dyrke de sociale relationer. Også det kan kommende undersøgelser kaste mere lys over. Alderen har tillige betydning for, om folk føler sig uønsket alene, men nok med det modsatte fortegn af, hvad man skulle forvente.

Det betyder, at høj alder alene ikke er ensbetydende med ensomhed, hvis ens ægtefælle er så venlig ikke at dø, og såfremt man er i stand til at bevare de mange gode sociale relationer, og bevare et optimistisk syn på helbredstilstanden. Men da mange altså ikke er så heldige, er der et flertal i de ældste aldersgrupper, som er uønsket alene.

De faser af livet, man befinder sig i, har også stor betydning – omend noget forskellig når det drejer sig om kontakthypighed og følelsen af at være alene. Indgåelse af ægteskab og senere tab af ægtefælle er faser, som mange mennesker passerer. Der er dog nogle, som forbliver ugifte – og som oftest også barnløse – hele livet. Hvilken fase, man her befinder sig i, har betydning for styrken af de sociale netværk. De aldrig gifte har i gennemsnit de svageste netværk og enker/enkemænd de stærkeste. I sig selv ikke et faktum, der giver anledning til at undre sig, idet børnene er et vigtigt element i netværkene. Det, der kan forundre, er at enker/enkemænd har stærkere netværk end de gifte. Kommende undersøgelser vil kunne belyse, hvad der sker med folks netværk, når de bliver enker/enkemænd.

Mange af de interviewede bor alene, fordi de enten aldrig har været gift, eller fordi de er blevet alene ved død. Det er muligvis forklaringen på, at der ikke er nogen sammenhæng mellem at bo alene og omfanget af kontakter. Men der er en tydelig sammenhæng mellem det at bo alene og følelsen af at være uønsket alene. Det billede, der tegner sig er, at hvis man bliver alene fordi ægtefællen dør, så savner man nogen i dagligdagen og føler sig uønsket alene.

Arbejdsophør og farvel til kolleger og det sociale liv på arbejdspladsen betyder ikke en svækkelse af de sociale netværk. Tværtimod. De, der har lagt arbejdslivet bag sig, har væsentlig flere kontakter med familie og venner end dem, der stadig er på arbejdsmarkedet. Dette stemmer godt overens med, at en af de hyppigst nævnte grunde til at forlade arbejdsmarkedet er at få mere tid til familie og venner (Bunnage & Bruhn, 1999). Pensionistchoket,

der betyder, at livet mister indhold, og man ikke ved, hvad tiden skal gå med, er ikke en realitet for mange mennesker! At de tilbagetrukne nyder livet med familien og vennerne medfører dog ikke, at de mindre ofte føler sig uønsket alene end de, der stadig er på arbejdsmarkedet.

Køn har således en meget begrænset betydning, medens såvel alder som livsfase har stor betydning for styrken af de sociale netværk, omend de ikke har samme betydning, når det drejer sig om de kvantitative aspekter (hvor ofte man er sammen med andre) som det kvalitative aspekt (om man synes, man er sammen med andre ofte nok) ved netværkene.

Der er dog tillige andre faktorer, der trænger sig på. Livsforløbet gennem uddannelsessystemet og placering på arbejdsmarkedet har også indflydelse på, om folk etablerer stærke eller svage sociale netværk. Når det drejer sig om arbejdsstilling, er det tidligere vist, at der er forskel på, hvor megen tid man "ofrer" på samvær med familie og venner uden for husstanden (Andersen, 1988, 1,2). Måske drejer det sig om forskel i livsform (jf. Højrup, 1983). Vi ved det ikke på det grundlag, vi her har, men måske kan fremtidige analyser bringe lidt opklaring.

Og så kan vi ikke komme uden om helbredsforholdene – eller retter egen helbreds vurdering. Folk, der vurderer deres helbred som godt lever længere og klarer sig i det hele taget bedre på mange af livets områder. Det gælder også de sociale relationer. Det modsatte gør sig også gældende. Gode sociale relationer reducerer dødeligheden og øger chancen for at blive rask efter en sygdom (Holstein, 2000). Det bliver spændende at følge, hvorledes samspillet mellem netværk og egen helbreds vurdering udvikler sig, når folk bliver ældre og mere skrøbelige.

Kapitel 2

Nogle helbredsaspekter

I dette kapitel belyses kun to aspekter ved folks helbred. For det første deres førlighed, hvilket er et mål for evnen til at klare en række dagligdags aktiviteter – baseret på deres egen vurdering af situationen. For det andet, hvorledes de selv oplever deres helbred i al almindelighed og i forhold til andre i samme aldersgruppe.

2.1. Førlighed

Førlighed er som nævnt et mål for folks evne til at udføre en række dagligdags funktioner, activities of daily living (ADL), og er her afgrænset til kun seks spørgsmål, som til gengæld omfatter basale daglige gøremål, physical activities of daily living (PADL), som er nødvendige at udføre for alle mennesker uanset alder og køn (kultur, interesser osv.). Det betyder, at hvis man ikke er i stand til at gøre dem, er man afhængig af hjælp. De seks gøremål er: Klippe tånegle, gå på trapper, gå udendørs, gå omkring hjemme, vaske sig/tage bad og tage sko (og tøj) af og på (der er stillet ét spørgsmål om tøj og ét spørgsmål om sko). Ved at benytte evnen til at tage sko af og på dækkes dog også evnen til at tage tøj af og på, idet det kun er for 0,2 pct. af de adspurgte, at tøjet volder større problemer end skoene, og der er mindre end 1pct., hvor evnen til at udføre de to gøremål ikke er helt overensstemmende). Empiriske undersøgelser af førlighed målt på disse 6 aktiviteter er et groft mål for førlighed, som dog i forskningssammenhæng har vist sig at være en velegnet, diskriminerende baggrundvariabel. Er sigtet der imod forebyggende/behandlende er målet for upræcist og for groft. (For en nærmere redegørelse og analyse af måling af funktionsevne henvises til Avlund, 1995).

Folk er blevet spurgt, om de er i stand til at udføre aktiviteterne, og svarmulighederne var: kan selv uden besvær, kan selv dog med besvær og kan ikke uden hjælp. Flere undersøgelser har vist, at evnen til at udføre aktiviteterne er hierarkisk ordnet. I en større cross-national undersøgelse er de 6 aktiviteter, vi her ser på,

placeret på tre forskellige niveauer: (1) klippe tånegle er den aktivitet, som først volder mennesker problemer, (2) gå udendørs, gå på trapper og personlig hygiejne er knap så vanskelige og (3) gå omkring indendørs og klæde sig af og på er de aktiviteter, flest mennesker er i stand til selv at udføre. Det er altså her evnerne svigter senest.

I en dansk undersøgelse af 70-79-årige (Bonde, 1997) vises, at andelen, som uden besvær kan udføre de forskellige aktiviteter falder fra 94 pct., som uden besvær kan gå omkring hjemme, over påklædning, personlig hygiejne (vaske og bade sig), gå omkring udendørs, til andelen som uden besvær kan gå på trapper 64 pct. I en anden dansk undersøgelse af 70-79-årige er det påklædning, som flest mennesker kan udføre uden besvær, men ellers genfindes sammen rangordning i evnen til at udføre aktiviteterne - med den tilføjelse, at klipning af tånegle er den sværeste aktivitet at udføre (Platz, 1989). Undersøgelser af 80-100-årige viser, at i høj alder volder alle aktiviteterne større besvær, men den indbyrdes rangordning efter andelen, som kan udføre hver enkelt aktivitet ændres ikke (Platz, 1989; Hansen & Platz, 1995).

Alle undersøgelserne peger på, at det er sværere/volder flere mennesker problemer at gå udendørs end at gå rundt indendørs, klæde sig på/tage sko på og vaske sig/bade. De tre sidstnævnte spørgsmål blev derfor ikke stillet til mennesker, som uden besvær kan gå udendørs.

Besvarelsene på spørgsmålene bekræfter den tidligere påviste rangordning i folks evne til at udføre aktiviteterne, når man er i 70-års-alderen, og at der uafhængigt af alder er flere, som uden besvær kan gå udendørs end gå på trapper og klippe tånegle. Det fremgår også, at evnen til at udføre de "tunge" aktiviteter falder med stigende alder, og at tabet af evnerne især slår igennem i 70-års-alderen, jf. tabel 2.1.

Mænds og kvinders evne til at klare aktiviteterne i de enkelte fødselsårsgange er ikke signifikant forskellig, når det drejer sig om at

gå udendørs, og når det drejer sig om at klippe tånegle kun i den ældste fødselsårgang. Derimod har kvinder større besvær med at gå udendørs end mænd ($p < 0,01$) i alle andre fødselsårge end 1925 og 1930. I de seks fødselsårge under ét kan 6 pct., ikke uden besvær gå udendørs.

Blandt dem, som ikke kan gå udendørs eller har svært ved det, kan ca. 40-50 pct. – uafhængigt af køn og alder – uden besvær gå omkring hjemme og selv klare påklædning. Lidt færre kan selv uden besvær vaske sig/bade, og problemerne er de samme blandt mænd og kvinder, men stiger med stigende alder.

Folks evne til at klare de enkelte aktiviteter samles i et mål for førighed (førighedsindeks). For hvert af spørgsmålene tildeles værdien 0, hvis aktiviteten kan udføres uden besvær, 1, hvis den kan udføres med besvær og 2, hvis den kræver hjælp. Indekset består i summen af værdierne på hvert af spørgsmålene.

Første skridt bestod i at konstruere ét indeks for de tre aktiviteter, alle blev spurgt om, og et andet indeks for de tre aktiviteter, som der kun blev indhentet oplysning om, hvis man ikke kunne gå udendørs uden besvær. For personer, som havde svært ved/ikke kunne gå udendørs, var det derfor muligt at få bekræftet hypotesen om den hierarkiske struktur. Analysen viser, at kun i 1,5 pct. af tilfældene giver svarene på “lettere” aktiviteter højere indeks-værdier end svarene på “sværere” aktiviteter. Dvs. at afvigelsen fra en hierarkisk struktur ikke overskrider det acceptable for en tilfældig statistisk afvigelse. Det forekommer derfor forsvarligt at konstruere et *samlet førighedsindeks*, hvor alle, som helt uden besvær kan gå udendørs, får tilskrevet indeksværdien 0 (=kan uden besvær) i hvert af spørgsmålene: “mobilitet hjemme”, “personlig hygiejne” og “påklædning”. Det samlede indeks på de seks spørgsmål med værdier fra 0 til 12 grupperes som følger: 0, 1-2, 3-4, 5-6, 7+ (=7-12). Indeksværdien 0 på førighedsindekset er udtryk for, at der er 0 (ingen) problemer med førigheden, med værdier i intervallerne fra 1-6 er der varierende – og stigende – problemer med førigheden og personer, som har scoret 7+ kan ikke selv

klare mindst en af funktionerne – dvs. alle med 7+ er afhængig af hjælp fra andre og betegnes derfor: personer med dårlig førlighed.

Førligheden bliver en anelse dårligere fra yngste til ældste fødsels-årgang, men det er kun blandt de to ældste årgange, at førligheden er signifikant dårligere sammenlignet med årgangen yngre. Førligheden er i tabel 2.2 opgjort blandt personer i hhv. 50-, 60- og 70-års-alderen – og opdelt på køn.

70-årige har dårligere førlighed end de 60-årige, som har dårligere førlighed end de 50-årige ($p < 0,001$). Kun få i 50-års-alderen, har ikke deres fulde førlighed og er kun minimalt begrænsede i førligheden. Det, der sker mellem folk i 50-års og 60-års-alderen, er, at der er færre i 60-års-alderen, der slet ikke har førlighedsnedsættelse og flere, som har en minimal førlighedsnedsættelse. I 60-års-alderen er der stadig ganske få, som har nævneværdige førlighedsproblemer. I 70-års-alderen har flertallet endnu deres fulde førlighed eller er kun minimalt begrænsede. Men der er i denne aldersgruppe både flere med mindre og mere markante førlighedsproblemer. Mindst hver 20. er afhængig af hjælp i dagligdagen. Kvinderne har i alle tre aldersgrupper dårligere førlighed end mænd ($p < 0,01$). I 50-års-alderen skyldes forskellen især, at flere kvinder har en beskeden førlighedsnedsættelse (indeks 1-2). I 60-års-alderen ses kvindernes relative overvægt blandt personer med indekssværdi 3-4 og i 70-års-alderen blandt dem med decideret dårlig førlighed (indekssværdi 7+).

I alle tre aldersgrupper har aleneboende dårligere førlighed end de, der bor sammen med andre ($p < 0,001$). De enkeltaktiviteter, de aleneboende har sværere ved at klare er at klippe tånegle, gå på trapper og at gå udendørs (tabel 2.3) Når der korrigeres for køn, er der ikke forskel på førligheden mellem alene-/ikke aleneboende i 70-års-alderen, og i 50-års-alderen er det kun de aleneboende mænd, som har dårligere førlighed end dem, som ikke bor alene.

De fleste jobs på arbejdsmarkedet kræver, at udøveren er fysisk selvhjulpne og selv kan bevæge sig omkring. Derfor er der også -

og uafhængigt af alder – stor forskel på førligheden blandt dem, som er på arbejdsmarkedet, og dem, som er holdt op, eller stort set aldrig har været der – enten fordi de har været hjemmearbejdende eller været pensionister ($p < 0.001$). Forskellen ses primært mellem dem, der er på arbejdsmarkedet, hvor næsten alle har deres fulde førlighed eller kun har minimal førlighedsnedsættelse, og dem uden for arbejdsmarkedet. Dog er der blandt dem, der aldrig har været på arbejdsmarkedet, flere med decideret dårlig førlighed end blandt dem, der har trukket sig tilbage (tabel 2.4).

Da relativt få personer aldrig har været på arbejdsmarkedet, og da de i øvrigt ikke i nævneværdig grad skiller sig ud med særlige kendetegn, udelades de fremover af tabellerne.

2.2. Egen helbreds vurdering

Andelen der vurderer eget helbred som “meget godt” falder med stigende alder, medens andelen, som synes helbredet er “nogenlunde” og “dårligt”/meget dårligt” stiger. Forskellen mellem alderskohorterne er signifikant ($p < 0,001$). Mænd og kvinder vurderer stort set deres helbred ens. I aldersgruppen født 1930-35 er der lidt flere kvinder end mænd ($p < 0,05$), som “kun” synes, at deres helbred er “nogenlunde” (tabel 2.5).

Folk, som bor alene, og folk, der har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet og som er født 1940-45 eller 1930-35 har ikke så positiv en vurdering af deres helbred som andre ($p < 0,001$). Blandt folk født i 1920-25 spiller det ikke nogen rolle om man bor alene eller sammen med andre. Og forskellen mellem folk på arbejdsmarkedet og udenfor er ikke slet så markant ($p < 0,01$) som i de yngre aldersgrupper (tabel 2.6 og 2.7).

- sammenlignet med andres på samme alder

Med stigende alder reduceres førligheden og vurderingen af eget helbred bliver mindre optimistisk. Men folk i 70'erne forventer ikke at have så godt et helbred. Det afspejler sig i, at relativt mange af dem født i 1920-25 synes, at deres helbred er bedre end andre folks på deres egen alder. Denne oplevelse er ikke så ud-

bredt blandt folk i 50-års-alderen. Der er derfor her flere i denne gruppe end i de ældre aldersgrupper, der synes, at deres helbred er "som de flestes". Der er ingen sammenhæng mellem alder, og andelen som synes, at deres helbred er "dårligere end blandt folk på deres egen alder". Forskellen mellem aldersgruppernes oplevelse af deres eget helbred sammenlignet med andres er signifikant ($p < 0,001$). Der er lidt færre af kvinderne end af mændene, der oplever deres helbred bedre end andres på samme alder. Forskellene er dog ikke så store ($p < 0,05$) i aldersgrupperne 1940-45 og 1930-35. I aldersgruppen født 1920-25 er der ingen forskel, angivet som NS (tabel 2.8)

Aleneboende synes oftere end samboende, at deres helbred er dårligere end andres på samme alder ($p < 0,001$). Det gælder dog ikke for dem født i 1920-25 (Tabel 2.9). Heller ikke når folk på hhv uden for arbejdsmarkedet sammenlignes, er der forskel på dem født i 1920-25. I de yngre årgange vurderer derimod flere ($p < 0,001$) på arbejdsmarkedet end udenfor, at deres helbred er bedre end andres på samme alder, og der er iøjnefaldende mange blandt de tilbagetrukne i 50-års-alderen, som vurderer deres helbred til at være dårligere end andres (tabel 2.10).

2.3. Sammenfattende om helbred

Alderen er så ubetinget den faktor, der har størst indflydelse på folks helbred. Med stigende alder reduceres førligheden samt oplevelsen af at have et godt helbred (dog ikke, når eget helbred vurderes relativt til alder, hvor sammenhængen er modsat). Det er ikke ensbetydende med, at flertallet af folk på 72 eller 77 år har det skidt med helbredet eller selv synes, at det er dårligt. Tvært imod er der kun omkring 10 pct., der har nævneværdig førlighedsnedsættelse eller vurderer deres helbred som dårligt eller endog meget dårligt.

Kvinder har i alle aldre dårligere førlighed end mænd. Men kønet slår ikke så markant igennem som alderen.

Der er ingen tvivl om, at først og fremmest alder men også køn betinger forskelle i helbred. De sammenhænge, der er mellem helbred og forskellig placering på livsfase er ikke så simple at forklare, og den selvstændige betydning (dvs. når der korrigeres for alder og når det er nødvendigt også for køn) af at befinde sig i en livsfase i forhold til at befinde sig i en anden livsfase er ikke éntydig.

Når aleneboende i de to yngste alderskohorter har en mere negativ vurdering af deres helbred – både absolut og relativt – men ikke har dårligere førlighed end samboende, er det mest sandsynligt, at det er samlivsformen, der betinger hvordan helbredet opleves snarere end det modsatte. Det kan ikke forklare, hvorfor der ikke findes nogen sammenhæng mellem samlivsform og helbredsvurdering blandt de ældste. Der er dog ikke noget overraskende ved dette resultat, da tidligere undersøgelser har vist tilsvarende resultat (Platz, 1989)

Tolkningen af sammenhængen mellem at være uden for arbejdsmarkedet og have dårligere førlighed end dem på arbejdsmarkedet er, at det er meget sandsynligt, at den manglende arbejdsmarkedstilknytning helt eller delvist er en følge af dårligt helbred, især hvad den yngste aldersgruppe angår. Der er sket en negativ selektion af de svageste. Når det drejer sig om de ældste, er den sandsynlige forklaring også, at det er helbredet, der betinger arbejdsmarkedstilknytningen. Men i dette tilfælde med modsat fortegn. Her er sammenhængen udtryk for en positiv selektion af særligt stærke. Det er også sandsynligt, at den mere negative vurdering af helbredet blandt dem uden for arbejdsmarkedet skyldes, at de faktisk har et dårligere helbred. Men det kan ikke udelukkes, at det at føle sig “udenfor” kan forstærke den negative oplevelse af eget helbred. Det kan forklare, at det ikke giver en negativ oplevelse af helbredet at være uden for arbejdsmarkedet blandt de ældste. I denne alder er det mest almindeligt at være holdt op med at arbejde. Man er ikke “udenfor”.

2.4. Tilbageblik

Førlighed: I 1988 var der 63 pct. af mændene og 50 af kvinderne, som scorede 0 på førlighedsindekset, dvs overhovedet ingen problemer havde med førligheden. I 1997 er tallene, som vist, 65 pct. af mændene og 56 pct. af kvinderne. Andelen med decideret dårlig førlighed er uændret mellem de to årstal. Det må derfor konstateres, at førligheden blandt folk i 70-års-alderen ikke er blevet dårligere.

Egen helbreds vurdering: I 1988 vurderede 56 pct. deres helbred som godt, sammenlignet med 59 pct. i 1997. Det er ikke nogen markant forskel, men dårligere er det ikke blevet. Kastes blikket helt tilbage til 1962, synes flere kvinder i dag at deres helbred er godt, og andelen har i hele den forløbne periode været stigende: 1962 47 pct., 1977 50 pct., 1988 56 pct. og 1997 60 pct.

Kapitel 3

Uddannelse og erhverv

At uddannelsesniveaut generelt har været stigende i det 20. århundrede, at erhvervsstrukturen har ændret sig, og at kvinderne i stigende udstrækning er kommet ud på arbejdsmarkedet er fastslåede kendsgerninger.

Når de interviewedes skole- og erhvervsuddannelse samt deres arbejdsmæssige placering kort belyses, er det således ikke for at undersøge om der er køns- og alders (generations-) forskelle, for det ved vi, der er. Sigtet er at beskrive, hvor store disse forskelle er. Når det drejer sig om folks arbejdsstilling, ved vi fra tidligere levekårsundersøgelser, at både helbreds- og boligforholdene gennemsnitlig er forskellig for forskellige stillingskategorier (Hansen, 1986; Sørensen, 1988). Det tyder også på, at den beskæftigelse ældre mennesker har haft gennem livet har betydning for de sociale netværk (Platz, 1987), men det er mindre klart dokumenteret, om folks uddannelse og deraf følgende erhvervmæssige placering er betydende faktorer. Det er et spørgsmål, som senere vil blive berørt.

Rapportens hovedtema er som nævnt at belyse, om køn, alder og den fase af livet, folk befinder sig i, hænger sammen med deres levekår. Dette kapitel har af indlysende årsager ikke samme indhold. Modsat hypoteser om, at livsfase er en uafhængig variabel, der kan have indflydelse på, hvordan man indretter sig boligmæssigt, hvem man omgås osv., vil hypotesen om en eventuel sammenhæng mellem livsfase, uddannelse og erhverv gå den modsatte vej, dvs. at uddannelse og erhverv fx kan have betydning for om man er på arbejdsmarkedet eller har trukket sig tilbage.

Tilbagetrækningen fra arbejdsmarkedet er et vigtigt forskningstema, som dog fordrer omfattende, selvstændige analyser, der falder uden for de nærværende rammer og problemstillinger. Det skal derfor blot kort nævnes, at blandt alle de interviewede, som er på

arbejdsmarkedet og født i 1930'erne og 1940'erne, er der relativt få med blot 7 års skolegang og relativt mange med 10. klasse og studentereksamen. Tilsvarende er der blandt de tilbagetrukne relativt mange, der ikke har fået en erhvervsuddannelse og relativt få, der har fået en længerevarende erhvervsuddannelse. Personer, der allerede er tilbagetrukne i 50-års-alderen, er oftest lønarbejdere, medens de, der forbliver på arbejdsmarkedet i højere alder, overvejende er selvstændige.

Efter denne digression vendes blikket mod de interviewedes uddannelses- og erhvervsmæssige placering.

3.1. Skoleuddannelse

De generationer, der er blevet interviewet, har ikke haft samme uddannelsesmuligheder, da de var børn, og den eksamen, de muligvis har opnået, kan også have skiftet betegnelse som følge af ændringer i folkeskolens struktur.

Mange af de interviewede vil være opvokset i landdistrikter eller mindre bysamfund, hvor der ikke var mulighed for at gå i skole i mere end højst 7 år. Den særlige landsbyskoleordning blev nemlig først afskaffet i 1958. I de større byer og i købstæderne var der indtil da mellem- og realskoler som overbygning på en fem-årig enhedsskole, hvor man efter 9 års skolegang kunne få en mellem-skoleeksamen og efter 10 års skolegang en realeksamen. Mellem- og realskolen blev afløst af en tre-årig realafdeling som overbygning på en 7-årig enhedsskole. Nogle af de yngste, vi har interviewet, med en eksamen fra folkeskolen vil derfor efter 9 års skolegang have taget 2. real og efter 10 års skolegang 3. real. Der er ingen, der har gået i skole efter den folkeskolelov fra 1975, vi kender i dag.

For at gøre skoleuddannelserne sammenlignelige inddeles de efter antal år i folkeskolen, og om de er afsluttet med eller uden en eksamen. Tilsvarende skelnes der mellem om en eventuel gymnasial uddannelse er afsluttet uden eller med eksamen (studenterek-

samen, hf mv). Hvilken skoleuddannelse de interviewede har er vist i tabel 3.1.

Der er meget stor ($p < 0,001$) forskel på hvor lang og hvor kompetencegivende en skoleuddannelse folk i forskellige aldre har gennemført. Andelen, som kun har 7 års skolegang, stiger med alderen, medens andelen, der har afsluttet skolen med en eksamen, falder. Det gælder alle eksaminer fra 9. klasse og opefter.

Kun i de ældste fødselskohorter – dem der nu er i 70'erne - er kvinderne forfordelt mht. skoleuddannelse ($p = 0,01$). De ældste kvinder fik således ikke så ofte som mændene en studentereksamen.

3.2. Erhvervsuddannelse

Når det gælder erhvervsuddannelse skelnes mellem ingen uddannelse at have fået, specialarbejderuddannelse, faglig uddannelse og teoretisk uddannelse, og her differentieres efter det antal år, uddannelsen er normeret til. Indplaceringen er foretaget efter de regler, der gælder i dag. Fx er sygeplejerskerne placeret som havende en mellemlang videregående uddannelse, selv om de alle er uddannet på et tidspunkt, hvor sygeplejerske-uddannelsen var en elevuddannelse. De interviewedes fordeling på erhvervsuddannelse er vist i tabel 3.2.

Der er en markant forskel på, hvor mange i de forskellige alderskohorter, der slet ingen erhvervsuddannelse har fået ($p < 0,001$). Der er dobbelt så mange af dem, der er født i 1920 og 1925, der ingen erhvervsuddannelse har, sammenlignet med dem, der er født 1940 og 1945. Det højere uddannelsesniveau blandt de yngste ses både når det gælder lærlingeuddannelserne og de forskellige videregående uddannelser.

Selv om mænd og kvinder overvejende er lige godt rustet, når de forlader skolesystemet, har kvinderne ikke tilnærmelsesvis kompetencegivende erhvervsuddannelser på niveau med mændene. Der er således i alle aldersgrupper flere kvinder, der slet ingen er-

hvervsuddannelse har fået, og færre, der har fået en lærlinge-/elevuddannelse og færre med en længerevarende videregående uddannelse ($p < 0,001$).

3.3. Arbejdsstilling

I et livsløbsperspektiv er det mere relevant at få kortlagt, hvilken stilling folk har haft det meste af deres liv, frem for at spørge til aktuelle stilling eller til den stilling, man havde umiddelbart før man forlod arbejdsmarkedet.

Mænds og kvinders arbejdsstilling det meste af livet inden for de tre aldersgrupper er vist i tabel 3.3. Stillingsstrukturen har gennemgået systematiske ændringer fra generation til generation, og forskellen i de tre alderskohorters stilling det meste af livet er signifikant ($p < 0,001$). Forskellen er selvfølgelig mest markant, når de yngste og ældste generationer sammenlignes. Væsentligt færre af de yngste er/har været selvstændige i landbrug og delvis som følge heraf findes færre, som er/har været medhjælpende ægtefælle. Der er også færre ikke-faglærte arbejdere blandt de yngste. De yngste er til gengæld i overtal mht. stilling som faglært arbejder og i særdeleshed som funktionær/tjenestemand. Den mest markante ændring fra generation til generation er dog andelen, som det meste af livet har været husmor. Denne befolkningsgruppe er en uddøende race.

Der er uafhængig af alder stor forskel på de stillinger mænd og kvinder har haft det meste af livet ($p < 0,001$). Medhjælpende ægtefæller og husmødre er næsten uden undtagelse kvinder. Mændene er i overtal som selvstændig af enhver slags, og der er også flere mænd, som er eller har været faglært arbejder. Andelen, som er/har haft stilling som funktionær eller tjenestemand, er som nævnt øget fra generation til generation, men det er især kvindernes andel, der er øget. I den ældste aldersgruppe var der væsentligt færre kvinder end mænd i denne stillingskategori – i den yngste aldersgruppe er det lige omvendt. Kvindernes indtog på arbejdsmarkedet er således især sket til lønarbejderjobs og med ansættelse som funktionær.

3.4. Sammenfattende om uddannelse og erhverv

Sig mig hvornår du er født, og jeg skal sige dig, om du har fået en kompetencegivende uddannelse. Det er ikke helt rigtigt, men uddannelsesniveuet er markant højere blandt folk født i midten af det 20. århundrede end blandt folk født i århundredets første fjerdedel.

Kvinderne har gennem hele århundredet haltet bag mændene, når det drejer sig om at få en erhvervsuddannelse. Flere og flere kvinder har fra generation til generation ændret stilling fra husmor og medhjælpende ægtefælle til en funktionæransættelse.

Boligforhold

Billedet af den ideelle bolig afhænger af øjnene, der ser. Nogle foretrækker at bo i landlige, fredelige, grønne omgivelser – andre foretrækker at bo, hvor tingene sker, og afstanden er kort til diverse fornødenheder. Men for langt de fleste mennesker ændrer billedet af den ideelle bolig sig med ændrede boligbehov som følge af husstands- og familieførøgelse eller indskrænkning, ændret økonomisk formåen eller svigtende kræfter og helbred. Ikke alle kan få billedet af idealboligen til at gå i opfyldelse, men de fleste foretager gennem livet en tilpasning mellem bolig og behov. Vi flytter, når boligen bliver for trang, for stor, for dyr eller for ubekvem. Boligforholdene er nok det aspekt af levestandarden, som vi vedvarende gennem voksenlivet selv er mest herre over.

Den årlige flyttefrekvens har gennem en lang årrække for hele befolkningen ligget på omkring 15 pct. Jagten på en passende bolig starter, når de unge flytter hjemmefra – typisk i begyndelsen af 20'erne. I aldersgruppen 20-24 år er mere end halvdelen flyttet inden for et år. Flyttefrekvensen falder stødt med alderen, og er lavest blandt danskerne med livserfaring. For personer mellem 50 og 65 år, er den på ca. 6 pct., og for dem på 65 og derover er den på ca. 5 pct. Flyttefrekvensen forholder sig derefter ganske stabilt indtil 85-års alderen. I aldersgruppen mellem 85 og 89 år er der således 10 pct. der flytter (Statistisk Årbog, 1999). Selv om modne og ældre mennesker således har en lavere flyttefrekvens end yngre, viser en undersøgelse af 80-100-årige danskere, at ikke mindre end 70 pct. er flyttet, efter de fyldte 60 år (Hansen & Platz, 1995).

Ikke alle flytninger er betinget af socioøkonomiske ændringer eller reducerede kræfter med alderen, men disse forhold har hver for sig betydning for ændring af boligforholdene i en moden alder. En undersøgelse af 65+-åriges flytninger viser således bl.a., at flyttehyppigheden øges i forbindelse med tilbagetrækning fra arbejds-

markedet, men dog kun blandt personer i parforhold. Også i forbindelse med ægtefælles død ses en øget flyttehyppighed. Det er her oftest kvinderne, som flytter, og de gør det oftere, jo yngre de er. Både ved flytning i forbindelse med tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet og enkestand gælder, at boligtilpasningen til den ændrede socioøkonomiske situation oftest foretages inden for en periode på kun et år (Christoffersen, Husted & Rasmussen, 1994).

Grundlæggende ændringer i ældres livsvilkår påvirker således flyttehyppigheden. Det gælder både socioøkonomiske forandringer – overgang fra en livsfase til en anden – samt så radikale helbredsforandringer, at man ikke kan klare sig i egen “gamle” bolig mere. Men ved siden af disse mere eller mindre “tvungne” flytninger, foretages jævnt hen flytninger blandt ældre, og mange af disse flytninger foretages for at lette tilværelsen i alderdommen, fx at få en mindre bolig, at blive fri for en besværlig have og besværlige trapper (Platz, 1990).

Spørgsmålet om flytninger berøres kun afslutningsvis i kapitlet. Når vi indledningsvis har gjort så meget ud af flytteproblematikken skyldes det, at de livsfasebetingede og aldersrelaterede flytninger forventelig vil kunne aflæses i den aktuelle boligsituation blandt forskellige grupper. Hovedformålet med kapitlet er i denne omgang at gøre status over boligsituationen på interviewtidspunktet. Med kommende dataindsamlinger vil det være muligt at kortlægge, hvorledes ændringer i de enkeltes liv medfører boligmæssige ændringer, og om eventuelle flytteplaner bliver realiseret.

I nogle af analyserne foretages en mere differentieret husstandsinddeling end blot at bo alene eller ikke alene. Blandt, de der ikke bor alene, skelnes mellem, om man bor sammen med en ægtefælle/samlever, uden at have hjemmeboende børn eller om, der er hjemmeboende børn i husstanden – uafhængigt af, om der tillige er en samlever eller ej. Denne skelnen hænger sammen med, at uanset om der er en eller to fra forældregenerationen i husstanden, så er boligbehovet anderledes, når der er børn i husstanden.

Det er således helt almindeligt i dag, at der skal være plads til, at halvvoksne/voksne børn har deres egne værelser.

Da der er relativt flere, som bor i enfamilieshus end i etagebyggeri i de fire yngste fødselskohorter, må resultaterne i det følgende taget med et lille gran salt. Det gælder ikke kun, at der i disse årgange optræder flere i enfamilieshus, end der burde. Da de, der bor i hus, oftere er ejere og oftere har større boliger end de, der bor i etagebolig (Bunnage & Bruhn, 1999), vil disse aspekter af boligforholdene også være en anelse overvurderet i tabellerne.

4.1. Ejere og lejere

Interviewpersonerne blev stillet følgende spørgsmål: "*Bor De i en almindelig ejer-, lejer- eller andelsbolig?*" De, der ikke boede i en almindelig af disse boliger blev bedt om at præcisere, hvilken form for bolig, de havde. Intervieweren var instrueret om, hvilke boliger, der ikke regnes som almindelige bolige, fx institutioner, særlige boliger for ældre/handicappede, tjenesteboliger og lejede værelser.

Andelen, der ejer deres bolig falder med alderen og andelen, der bor til leje stiger med alderen, og det gør andelen som har en andelsbolig også, men i væsentlig mindre udstrækning ($p < 0,001$). Skiftet mellem andelen, som ejer og andelen, som bor til leje ses mest udtalt i fødselsårgang 1920 og 1925. Selv med forbehold for den relative højere svarprocent i disse fødselsårgange blandt de, der bor i lejlighed, er aldersforskellen reel. Det er næsten også kun i disse fødselsårgange, man finder folk, som ikke bor i en almindelig bolig. De, der ikke bor i en almindelig bolig, bor næsten alle i en ældrebolig eller på plejehjem, og her er ingen forskel på mænd og kvinder.

Når jeg tillader mig at kalde forskellen mellem de 72- og 77-åriges boliger og de yngre aldersgruppers boliger for en aldersforskel og ikke en generationsforskel, skyldes det, at der ikke har kunnet konstateres flere ejere blandt de nuværende 72 og 77-årige og de, der var mellem 70 og 79 år for 10 år siden (Platz, 1989) samtidig med, at der heller ikke mellem de nuværende 52+57-årige og

62+67-årige kan konstateres en generationsforskel (Bunnage & Bruhn, 1999).

Blandt personer, der er født mellem 1945 og 1930, er der noget færre kvinder end mænd, der ejer deres bolig og flere, som bor i en almindelig lejebolig ($p < 0,01$). Tallene kan ses i tabel 4.1.

Af tabel 4.2 kan ses, at ejerforholdet til boligen er markant forskellig blandt aleneboende og de, der ikke bor alene ($p < 0,001$ i alle årgange). De aleneboende ejer således langt sjældnere deres bolig, og der er stort set lige mange, som ejer deres bolig og som bor i en almindelig lejebolig. Blandt personer, der ikke bor alene, er andelen i en ejerbolig op til fem gange så høj som andelen, der bor til leje i en almindelig bolig. Personer, der bor i en speciel bolig for ældre eller "anden" bolig, er næsten alle aleneboende.

De, der har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet, er ikke så ofte boligejere. Forskellem mellem personer, der har trukket sig tilbage og personer, der stadig er på arbejdsmarkedet er størst i fødselsårgangene 1945 til 1930 ($p < 0,001$). Blandt personer født i 1920'erne er forskellen kun $p < 0,01$.

4.2. Hus eller lejlighed?

Der er ikke total overensstemmelse mellem ejerforhold og boligtype, men der er dog en ret tæt sammenhæng: Ejere bor oftest i parcelhus eller anden form for enfamilieshus, lejere bor oftest i en lejlighed i et etagebyggeri, inklusive tofamiliehus. De just påviste forskelle mellem ejere og lejere mht. alder og køn, aleneboende eller ej samt arbejdsmarkedstilknytning genfindes således også mellem dem, der bor i enfamilieshus hhv. i etagebebyggelse.

Om husstandens sammensætning har noget at gøre med valg af boligtype er tillige blevet undersøgt, resultatet kan aflæses i tabel 4.4. Analyserne er kun rigtig meningsfulde i de yngste fødselsårgange, hvor en betragtelig andel stadig har hjemmeboende børn. Der er således for både mænd og kvinder set på, hvor mange i de tre yngste fødselsårgange, som bor i en etagebolig afhængig af om

de bor alene, kun bor sammen med deres ægtefælle/samlever eller har hjemmeboende børn. Det fremgår, at det, der gør forskellen, er, om man bor alene eller ej. Om der er hjemmeboende børn eller ej spiller ingen rolle. At børnene flytter hjemmefra medfører således ikke umiddelbart at huset sælges, og man flytter i lejlighed.

Det er også undersøgt, om det for hhv. aleneboende og ikke aleneboende har betydning, om man har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet. Igen findes, at skillet i valg af boligtype går mellem aleneboende og ikke aleneboende. Men arbejdsmarkedstilknytningen har også en selvstændig, omend mere beskeden, betydning. Det er således aleneboende personer, der har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet, som oftest bor i en etagebolig, mens samboende, hvor begge er i erhverv, gør det mindst hyppigt. Blandt samboende ses, at omkring 20 pct. bor i lejlighed, hvis begge har trukket sig tilbage og ca. 10 pct., hvis ingen af parterne har trukket sig tilbage. Er den ene i erhverv og har den anden trukket sig tilbage er andelen ca. 15 pct.

4.3. Boligstandard

Det er undersøgt, hvor mange af boligerne, der opfylder nogle minimumskrav, man med rimelighed kan stille til boliger i dagens Danmark. Minimumskravene er opfyldt, hvis boligerne både har eget køkken, bad, toilet og centralvarme.

Ca. 95 pct. af alle boliger opfylder minimumskravene. Og opgjort på denne måde kan der ikke konstateres forskel i boligstandard mellem aldersgrupper, køn, aleneboende og samboende, tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne.

4.4. Boligstørrelse

Boligens størrelse er en opgørelse af antal værelser i boligen. Værelser i boligen, jf. Danmarks Statistik *“Omfatter samtlige rum, der er af en sådan beskaffenhed mht. størrelse, isolering, vinduer, gulve og vægge, at de må anvendes til beboelse, også selv om de anvendes til andet (hobbyrum, kontor eller andet erhvervsmæssig brug). Kamre medregnes som hele værelser. Omfatter ikke rum, som er indrettet til special anvendelse (køkken, bad/toilet, éntre og gang, bryggers, viktualierum, opbevaringsrum).*

Danskere med livserfaring har gennemgående ret store boliger. Kun omkring 1 pct. må nøjes med et værelse, og det gælder alle aldersgrupper. Men ellers reduceres boligstørrelsen med alderen, og det gælder især andelen, som har boliger med fem værelser eller endnu flere ($p < 0,001$). Andelen, der har mindst fem værelser, reduceres markant fra årgang 1930 til årgang 1925 og igen til årgang 1920, jf. tabel 4.5. Kvinderne har gennemgående ikke så ofte boliger med mindst fem værelser, som mændene ($p < 0,001$, ikke vist i tabel), men forskellen forsvinder i det store og hele, når der tages højde for husstandens sammensætning. Der er således ingen forskel mellem aleneboende mænd og kvinder og heller ikke på mænd og kvinder, der bor sammen med samlever/ægtefælle.

At kvindernes boliger er mindre end mændenes hænger sammen med, at der er flere aleneboende kvinder. Der er nemlig mange flere aleneboende, som har 1-2 værelser og langt færre, som har mindst fem værelser ($p < 0,001$). Denne forskel eksisterer uafhængigt af alder. I de ældste aldersgrupper har personer, der bor med ægtefælle/samlever, men ikke med hjemmeboende børn, ikke så ofte 5-værelses eller større boliger, og flere må nøjes med en 3-værelses bolig. Kun i de tre yngste alderskohorter giver det mening at sammenligne boligstørrelsen mellem personer, der bor med ægtefælle uden børn og de, der bor med børn. Det fremgår, at børnefamilierne ikke i nævneværdig grad har større boliger, dvs. at en mindskning af husstanden, når børnene flytter hjemmefra ikke umiddelbart fører til en mindskning af boligstørrelsen.

For en livsfase-betragtning betyder det således meget, om man er (blevet) alene. Men er det derimod kun børnene, som har forladt boligen, så er det ikke denne ændring af livsfase, men høj alder, der har betydning for, hvor stor boligen er.

For isoleret at kunne analysere betydningen af enten at være på arbejdsmarkedet eller at have trukket sig tilbage er de samboende (tabel 4.6) og de aleneboende (tabel 4.7) betragtet separat, idet analyserne dog kun meningsfuldt har kunnet gennemføres for de fire yngste fødselskohorter. Opdelingen på antal værelser er for-

skellig i de to tabeller. For samboende er mindste boligstørrelse således opgjort som 1-3 værelser. Da en sådan bolig kan være en stor bolig for en enlig, omfatter mindste boligstørrelse for aleneboende kun 1-2 værelser. Det fremgår, at personer, som har trukket sig tilbage langt oftere bor i små boliger og langt sjældnere i store boliger, end de, der stadig er på arbejdsmarkedet ($p < 0,001$). For de samboende ses endvidere, at andelen med mange værelser er størst, når begge er i arbejde, noget mindre, hvis kun den ene part har trukket sig tilbage og mindst, hvis begge har forladt arbejdsmarkedet. Betydningen af, om man er på arbejdsmarkedet eller ej, eksisterer uafhængigt af såvel køn som alder.

4.5. Beboelsestæthed

Antal værelser i boligen er kun et indirekte mål for, hvor store boliger, de livserfarne danskere har. Om boligen er stor eller lille afhænger også af, hvor mange personer, der er om værelserne. Beboelsestætheden, angiver hvor mange personer, der officielt bebor boligens værelser. Det betyder, at alle personer med folkeregisteradresse på en given bolig medregnes, uanset om de reelt bor i boligen.

Er beboelsestætheden 1,0 er der et rum pr. beboer. Er den større end 1,0, er der mindre end et værelse pr. beboer og modsat angiver en beboelsestæthed på mindre end 1,0, at der er flere værelser end antallet af beboere. En beboelsestæthed på 0,5 angiver således som eksempel, at der er to værelser til hver beboer.

Danskere, der har passeret 50-års-alderen har gennemgående god plads i deres bolig. Godt 10 pct. har således mindst 4 værelser til rådighed pr. person, godt 25 pct. mindst 3 værelser og 70 pct. mindst 2 værelser. Kun 1 pct. har maksimalt 1 værelse pr. person.

I tabel 4.8 er beboelsestætheden for hver af fødselskohorterne vist, afhængig af om en person bor alene, kun med samlever eller har hjemmeboende børn. Det er den gennemsnitlige beboelsestæthed, der kan aflæses, hvilket skjuler, at der er nogle, som har væsentligt mere plads og andre væsentligt mindre plads end angivet. Den største spredning i beboelsestæthed findes blandt børnefamilierne.

I fødselsårgangene 1940 og 1945 er der således nogle (få) med en beboelsestæthed på 3,0.

Den gennemsnitlige beboelsestæthed er 0,5. Uafhængig af alder har de aleneboende gennemsnitlig flest værelser til rådighed og børnefamilierne færrest. Når børnene flytter hjemmefra, får forældrene mere plads.

4.6. Flytteovervejelser

I indledningen blev socioøkonomiske forholds betydning for boligsift omtalt. Og den just gennemførte analyse af sammenhængen mellem aktuelle boligforhold og socioøkonomiske forhold antyder ligeledes, at både det at blive alene og overgangen fra den fase af livet, hvor man er erhvervsaktiv, til livet som tilbagetrukket, for nogle medfører en tilpasning af boligen til de ændrede forhold. Der har nemlig kunnet konstateres en tydelig sammenhæng mellem boligforhold og placering i livsfase – uden det dog for nærværende har været muligt at afdække tidsforløbet.

Her skal afslutningsvis belyses hvilke overvejelser om at flytte inden for en overskuelig fremtid, de forskellige grupper gør sig. Alle de interviewede befinder sig i nogle aldersgrupper, hvor der ofte vil ske ændringer i tilværelsen. Er flytninger af socioøkonomiske grunde eller af helbredsgrunde noget, der planlægges – eller venter man med at træffe beslutning til et ændret boligbehov opstår? Spørgsmålet kan for nærværende ikke besvares eksakt, men man kan få et fingerpeg ud fra besvarelserne på følgende to spørgsmål: *“Overvejer De at flytte inden for de næste 5 år?”* og hvis svaret på dette spørgsmål er bekræftende. *“Hvad er grunden til, at De overvejer at flytte?”* Interviewpersonerne fik forevist et kort med 13 forskellige begrundelser til at overveje at flytte, og de måtte angive så mange grunde, som de fandt relevant. Det skal bemærkes, at næsten hver fjerde, der overvejede at flytte, angav at der ud over de 13 nævnte grunde fandtes andre – uspecificerede – grunde.

I tabel 4.9 er vist, hvor mange, der overvejer at flytte inden for de næste fem år. Det fremgår, at ikke særligt mange, overvejer at

flytte. De ældste overvejer lidt sjældnere ($p < 0,05$) at flytte, men ellers er der hverken nogen forskel mellem aldersgrupperne eller mellem mænd og kvinder.

At bo alene eller ej spiller slet ingen rolle i de ældste aldersgrupper, nogen rolle i de midterste aldersgrupper ($p < 0,01$) og en markant rolle i de yngste ($p < 0,001$). De aleneboende er dem, der oftest overvejer at flytte.

Personer, der stadig er på arbejdsmarkedet, har ikke oftere overvejet at flytte (evt. i forbindelse med en kommende tilbagetrækning) end personer, der allerede har trukket sig fra arbejdsmarkedet.

De grunde til at flytte, de forskellige aldersgrupper angiver varierer meget ($p < 0,001$). De eneste undtagelser er "en større bolig", som kun lidt oftere ($p < 0,01$) anføres af de yngste, samt "en mere moderne bolig", "at bo nærmere familie" og "skilsmisse eller dødsfald" som nævnes lige ofte – eller rettere lige sjældent – af alle aldersgrupper.

Ønsket om at få en mindre bolig har 1. prioritet i alle aldersgrupper, omend det nævnes mindre hyppigt af de yngste. Ønsket om at få en mindre bolig hænger sandsynligvis både sammen med, at boligen er blevet (for) stor, efter børnene er flyttet hjemmefra, og sammen med ønsket om at få en bolig, som er mere overkommelig at holde - kræfter og helbred taget i betragtning. Det underbygges af, at med stigende alder er der flere, der nævner "at slippe for havearbejde", "at blive fri for besværlige trapper" og "dårligt helbred" som grunde til at flytte.

Ønsket om at bo billigere rangerer ret højt blandt de yngste, men denne begrundelse mister vægt med stigende alder. Kun de yngste har et ønske om at komme nærmere naturen. I de andre aldersgrupper har byen højere prioritet.

Arbejdssophør som flytteårsag nævnes oftere af personer på arbejdsmarkedet. Det kan synes at være en selvfølgelighed, men det behøver jo ikke at være eget arbejdsophør men ægtefællens, man har i tankerne. Dårligt helbred nævnes oftere af personer, der har

trukket sig tilbage, men ellers spiller hverken arbejdsmarkedstil-knytning, samlivssituation eller køn nogen som helst rolle for de begrundelser, der ligger bag flytteovervejelserne.

4.7. Sammenfattende om bolig

Alderen har en selvstændig betydning for, hvordan folk bor. Med stigende alder er der flere, der bor til leje, i en etagebolig og med færre værelser: man søger en bolig, som er mere overkommelig og som gør tilværelsen lettere, helbred og kræfter taget i betragtning. Haven og trapperne er blevet besværlig, og man har ikke mere behov for den store bolig – børnene er jo *for længst* flyttet hjemmefra.

Om man er mand eller kvinde spiller ikke så stor en rolle. Det gør husstandens sammensætning derimod. Og uafhængig af alder er det altafgørende, om man bor alene eller ej. De aleneboende har således langt oftere en lejet bolig i et etagebyggeri, og de har ikke så mange værelser i boligen som samboende. Da alle værelserne er til egen disposition, er det dog i gennemsnit den gruppe, som disponerer over flest. De fleste aleneboende har tidligere boet sammen med ægtefælle (og evt. børn), men befinder sig nu i en fase af livet, hvor boligbehovet har ændret sig. Når alle børnene er flyttet hjemmefra, starter også en ny fase af livet, men denne ændring medfører ikke, at man ændrer sine boligforhold. Personer, der bor sammen med ægtefælle/samlever men uden hjemmeboende børn har således de samme boligforhold som personer, der har hjemmeboende børn. Når børnene flytter hjemmefra, får forældrene mere plads.

Ved tilbagetrækningen fra arbejdsmarkedet starter også en ny livsfase. Om der er et tidsmæssigt sammenfald mellem tilbagetrækningstidspunktet og en ændring af boligforholdene kan først besvares senere. Men personer, der har trukket sig tilbage bor ikke så ofte i hus og ejer ikke så ofte deres bolig. Og uanset om man bor alene eller ej har de tilbagetrukne mindre boliger. De aleneboende, som har trukket sig tilbage, bor således langt oftere i små boliger og langt sjældnere i store boliger end de, der stadig er på ar-

bejdsmarkedet. For de samboende ses endvidere, at andelen med mange værelser er størst, når begge er i arbejde, noget mindre, hvis det kun er den ene part, der har trukket sig tilbage og mindst, hvis begge har forladt arbejdsmarkedet. Betydningen af at være på arbejdsmarkedet eller ej eksisterer uafhængigt af såvel køn som alder.

De socioøkonomiske forhold, som hænger sammen med den fase af livet folk befinder sig i, har således sammen med alder stor betydning for, hvorledes folk bor.

4.8. Tilbageblik

Ejere og lejere: Her er ingen ændring sket fra 1988 til 1997 i andelen af folk i 70-års-alderen, der hhv. ejer og lejer deres bolig.

Flytteovervejelser: Næsten samme andel (13 pct.), som 10 år tidligere overvejede at flytte (10 pct.).

Flytteårsager: De tre hyppigst nævnte flytteårsager er såvel i 1988 som i 1997 prioriteret som: at få en mindre bolig, slippe for havearbejde og blive fri for besværlige trapper. I 1988 havde ønsket om en moderne bolig fjerde prioritet, og blev nævnt af 26 pct. I 1997 overvejede kun 7 pct. at flytte for at få en mere moderne bolig, det giver en placering langt nede på ranglisten. Det hænger sikkert sammen med, at næsten ingen har umoderne boliger.

Sociale rammer, kontakter og aktiviteter

De fleste mennesker har brug for social forankring og tryghed, at have nogen at tale med, udveksle erfaringer med og dele sorger og glæder med. Langt de fleste mennesker indgår da også i flere sociale relationer som fx familie- og vennekreds, arbejdsplads eller foreningskontakter. Som en fællesbetegnelse for de sociale relationer, mennesker indgår i, bruges ofte udtrykket det sociale netværk. Ikke alle har lige mange eller lige tætte sociale kontakter, og afhængig af, hvor mange og hvor nære de sociale kontakter er, taler man om et stærkt henholdsvis svagt socialt netværk.

De sociale rammer udgøres af de potentielle kontaktmuligheder, dvs. tilstedeværelse eller fravær af forskellige familiemedlemmer, venner, arbejdskolleger mv. Inden for de givne rammer belyses, hvem de interviewede har kontakt med, og hvor ofte der er kontakt. I forlængelse af tidligere forsknings påpegning af den særlige betydning kontakten til børnene har (Platz, 1989), vil børnene få lidt ekstra opmærksomhed.

At komme ud og være sammen med andre er et andet vigtigt aspekt af det sociale liv, og det belyses derfor hvilke og hvor mange aktiviteter, folk fylder deres fritid med. At være alene, selv om man egentlig har mest lyst til at være sammen med andre, samt om man har nogen at tale med om sine problemer, er kvalitative udtryk for netværkets styrke, som også inddrages.

Kapitlet afsluttes med at indkredse personer, som er socialt stærke og personer, som er socialt svage. Det, der her er en sammenfattende, afsluttende analyse af køn, alder og livsfases betydning for sociale relationer, er samtidig første trin i analysen af den sociale forankring over et livsløb. Med kommende interviewrunder bliver det nemlig muligt at afdække, om de, der er socialt stærke på et

givet tidspunkt, vedbliver at være stærke senere i livet eller om de sociale relationer uddør med stigende alder og/eller med ændringer i livssituation. Tilsvarende spørgsmål knytter sig naturligvis til gruppen af socialt svage. Sagt på en anden måde: For at besvare det vigtige spørgsmål, om evnen til at etablere og vedligeholde sociale kontakter er personbunden eller knyttet til livsfase eller alder, er det nødvendigt med forløbsanalyser.

5.1. Familie og husstand

Blandt danskere med livserfaring er der stor overensstemmelse mellem den juridiske civilstand og samlivsformen, jf. tabel 5.1. Andelen, som lever sammen uden at have papir på det, er mindre jo højere aldersgruppe, der betragtes, men selv blandt de 52- og 57-årige er det en meget beskeden andel, og af den har næsten alle tidligere været juridisk gift. Papirløse ægteskaber forekommer således hyppigere i nogle aldre end i andre og i nogle livsfaser end i andre, men er ikke en livslang samlivsform.

Af tabel 5.1 ses endvidere det kendte mønster, at andelen, der er gift, falder med alderen, hovedsagelig fordi flere bliver enker og enkemænd, men selvfølgelig flest enker.

At have børn og anden familie (end børnebørn) er ganske aldersuafhængig, se tabel 5.2. I 50-års og 60-års-alderen har flere kvinder end mænd børn og børnebørn, men de, der har børn, har sjældnere børnene boende hjemme ($p < 0,001$). Der er ingen forskel på andelen af mænd og kvinder, som har anden familie.

Blandt aleneboende er flere som aldrig har været gift og aldrig fået børn ($p < 0,001$) og i de to ældste aldersgrupper er der en tilsvarende forskel på andelen, der har børnebørn. I de to yngste aldersgrupper er der en mindre, men dog signifikant, forskel mellem aleneboende og ikke aleneboende i andelen, som har anden familie (tabel 5.3).

At være på arbejdsmarkedet viser især i den yngste aldersårgang en tydelig sammenhæng med familiesituationen. Personer, som er på arbejdsmarkedet, har således oftere børn end personer, der har trukket sig tilbage og har oftere børn boende hjemme men har ikke så ofte børnebørn ($p<0,001$). En tilsvarende sammenhæng findes kun for børnebørnenes vedkommende for personer i 60-års alderen og eksisterer overhovedet ikke i den ældste aldersgruppe (tabel 5.4).

Risikoen for slet ikke at have nogen familie er uafhængig af køn, alder og livsfase mindre end 1 pct.

Husstandssammensætningen, som er vist i tabel 5.5 og tabel 5.6, er en opgørelse over, hvilke personer interviewpersonen bor sammen med. Forskellen mellem de tre aldersgrupper er signifikant ($p<0,001$). Andelen, der bor sammen med nogen – især ægtefælle/samlever og i årgang 1940-45 også børn – falder markant med stigende alder. Og i betragtning af, at det er i de yngre aldersgrupper, der er konstateret et bortfald blandt aleneboende er forskellen større end det fremgår af tabellen. Inden for hver fødselsårgang ses, at flere kvinder end mænd bor alene, og færre bor med barn ($p<0,001$). Personer, der er på arbejdsmarkedet, har oftere en ægtefælle/samlever og især i den yngste aldersgruppe tillige børn, de bor sammen med. Forskellen mellem personer på og personer uden for arbejdsmarkedet reduceres med alderen (1940-45: $p<0,001$, 1930-35: $p=0,002$, 1920-25: $p=0,02$).

Generelt gælder, at det er uhyre ualmindeligt at bo sammen med "andre", dvs. personer, der ikke tilhører den snævre kernefamilie.

5.2. Børn

Uafhængigt af fødselsårgang er der ca. 10 pct., der ikke har nogen børn. Men ellers er der signifikant forskel mellem aldersgrupperne på antallet af børn ($p<0,001$). Forskellen skyldes især, at to-børnsfamilien er overrepræsenteret i den yngste aldersgruppe, medens en familie med fem eller flere børn er overrepræsenteret i den ældste aldersgruppe med fødselsårgang 1930-35 i en mellemposition. Det er kun blandt dem, der er født 1940 og 1945, at der er nævneværdig forskel på mænd og kvinder ($p<0,01$), og denne

forskel skyldes, at færre kvinder ingen børn har og flere har ét barn. (tabel 5.7)

Der er flere aleneboende, der ikke har nogle børn, hvilket alene skyldes, at dem, der bor alene og aldrig har været gift, ikke har fået børn. Blandt aleneboende og samboende, som har fået børn, er der nemlig ingen forskel på antallet af børn.

At være på arbejdsmarkedet eller ikke har kun sammenhæng med antallet af børn i den yngste aldersgruppe. Blandt personer, der ikke er på arbejdsmarkedet er der flere, der ingen børn har, færre, som har to børn og flere, som har mindst tre børn ($p < 0,001$).

Afstanden mellem forældrenes og børnenes bopæl har betydning for, hvor ofte de kan aflægge hinanden besøg. Afstanden mellem forældrene og deres udeboende barn/børn er opgjort i tid. Spørgsmålet til de interviewede lød: *“Hvor lang tid tager det normalt for Dem at komme til Deres (nærmestboende) barn?”*

De, der har børn, har i det mindste ét barn boende relativt tæt på. Inddrages alle børn, dvs også de børn, der stadig bor hjemme (tabel 5.8), er der signifikant forskel på aldersgrupperne ($p < 0,001$) og mænd og kvinder, men kønsforskellen reduceres kraftigt med alderen (1940-45: $p < 0,001$, 1930-35: $p = 0,002$, 1920-25: $p = 0,01$). Personer, der ikke bor alene har oftere et barn i nærheden end personer, der bor alene, og i de to yngste aldersgrupper har dem på arbejdsmarkedet oftere et barn i nærheden end dem, der har trukket sig tilbage.

De fundne forskelle skyldes næsten udelukkende tilstedeværelsen af børn i hjemmet. Betragtes kun afstanden til udeboende børn er der hverken alders- eller kønsforskelle eller forskel på dem i erhverv og dem uden. Når det drejer sig om at bo alene eller ej, er der kun nævneværdig forskel ($p < 0,001$) blandt dem, der er født 1930 og 1935, således at de aleneboende i denne gruppe sjældnere har børn helt tæt på og oftere mere end en halv time væk (tabel 5.9).

Med de korte afstande, som mange af de interviewede har til deres børn, skulle der være god mulighed for, at mange af dem ser deres børn jævnligt. Kontakten mellem de interviewede og deres børn er vist i tabel 5.10 og tabel 5.11. Afhængig af, om de interviewede havde et eller flere udeboende børn, blev de stillet følgende spørgsmål: *“Hvornår så De sidst Deres barn/nogen af Deres børn?”*

Tabel 5.10 inkluderer de hjemmeboende børn, og viser – i lighed med afstanden til børn – at der er store forskelle på hyppigheden af kontakt med børn både mellem aldersgrupper, mænd og kvinder, alene/ikke alene boende og dem på arbejdsmarkedet/de tilbagetrukne. Den største forskel hænger sammen med, om der er hjemmeboende børn eller ej, og tabellen skal derfor ikke yderligere kommenteres – det vil være en trivial gentagelse. Og når hjemmeboende børn er inde i billedet sløres de forskelle i kontakt til udeboende børn, som også eksisterer.

Lad os først slå fast, at langt de fleste mennesker, som har børn, der er flyttet hjemmefra, ser dem ganske ofte. I alle fødselsårangange er der således mindst 80 pct., som har været sammen med ét eller flere af deres børn inden for den sidste uge.

Men der er også forskelle, som det fremgår af tabel 5.11. For den første har den ældste årgang ($p < 0,001$) ikke så ofte set et barn den dag interviewet fandt sted eller den foregående dag (kaldet daglig kontakt). Men hvis tidshorisonten er den seneste uge, er der ingen forskel på aldersgrupperne. Blandt de 52- og 57-årige har kvinderne oftere set deres barn/børn inden for den sidste uge, medens flere mænd sidst har set et af deres børn for over en måned siden ($p < 0,001$). I den mellemste aldersgruppe er der ligeledes flere kvinder ($p < 0,01$) der har set mindst et barn inden for den sidste uge, medens mændene i denne aldersgruppe oftere har månedlig kontakt. Blandt de ældste er der ingen forskel mellem mænd og kvinder i kontakten til deres børn.

Aleneboende har ikke så hyppig kontakt med deres børn som personer, der bor sammen med andre. Det gælder dog ikke folk, der har passeret 70-års alderen (tabel 5.12).

5.3. Børnebørn og anden familie

Kontakten til børnebørn og anden familie (fx søskende, onkler og tanter, nevøer og niecer) er belyst ved spørgsmålet: *“Hvor ofte er De sammen med børnebørn?”* henholdsvis *“Hvor ofte er De sammen med anden familie?”* (som *De ikke bor sammen med*).

Når andelen, som har set barn/børn inden for den sidste uge, som beskrevet i det foregående, sammenholdes med andelen som er sammen med børnebørn og anden familie mindst én gang om ugen (tabel 5.13 og tabel 5.14), er det tydeligt, at børnekontakten er den, der fylder mest i flest folks sociale liv og kontakten til anden familie mindst.

Kontaktfrekvensen til børnebørn og anden familie viser stort set kun sammenhæng med alder. Der er færre i den ældste aldersgruppe, der har ugentlig kontakt til børnebørn og flere, som ikke er sammen med børnebørn hver måned ($p < 0,001$). Tilsvarende ses for kontakten med anden familie. Mænd og kvinder ser stort set deres børnebørn og anden familie lige ofte. Der er dog lidt flere kvinder, som er sammen med børnebørn én eller flere gange om ugen og lidt færre, som slet ingen kontakt har.

5.4. Venner

Vi ved ikke, hvad forskellige personer lægger i begrebet at have en ven eller venner. Nogle betragter alle i omgangskredsen som deres venner. Andre er mere karrige med at benytte terminologien ven. Den er forbeholdt udvalgte, personligt meget nærtstående personer. Andre i omgangskredsen betragtes som bekendte eller endog gode bekendte. I et forsøg på at opfange slige forskelle og få interviewpersonerne til at associere nogenlunde ens, har vi bedt dem besvare følgende spørgsmål: *“Hvor ofte er De sammen med venner og bekendte?”* Svarene er vist i tabel 5.15, 5.16 og 5.17.

Uafhængig af alder er der ganske få, som ingen venner og bekendte har (mellem 1 pct. og 5 pct.), men andelen, som ikke har venner er størst i de ældste fødselskohorter. Der er tillige en faldende kontakthypighed med stigende alder ($p < 0,001$). Andelen, som

mindst én gang om ugen er sammen med venner, er stort set den samme. Det er andelen, som ikke har ugentlig kontakt, men som har kontakt mindst én gang hver måned, der reduceres med alderen. Der er ikke så stor forskel på, hvor ofte mænd og kvinder er sammen med venner. Dog er der lidt flere af mændene født i 1940+, 1945 og 1920+, 1925, som ikke er sammen med venner mindst én gang om måneden ($p < 0,05$).

Der er i alle aldersgrupper stor forskel på, hvor ofte aleneboende og de, der bor sammen med andre, er sammen med venner ($p < 0,001$). Langt flere aleneboende er således sammen med venner én eller flere gange om ugen, medens flere af dem, der ikke bor alene nøjes med at se deres venner på månedsbasis. I den ældste aldersgruppe er der tillige flere, som end ikke er sammen med venner hver måned.

Der bliver mere tid til vennerne, når man har lagt arbejdslivet bag sig. I hvert fald er der flere af de tilbagetrukne, som er sammen med venner én eller flere gange om ugen. Det gælder i alle aldersgrupper, men er særlig tydeligt i de to yngste aldersgrupper ($p < 0,001$).

5.5. Naboer

En nabo er i følge Nudansk Ordbog “én der bor nær ved”. Det er ikke nærmere præciseret, hvad “nær ved” egentlig er. I vores forsøg på at afdække, hvor godt folk kender deres naboer, har vi derfor ikke defineret begrebet nabo. Vi har ladet det stå åbent til folk selv at afgøre, hvem de opfatter som naboer.

Interviewpersonerne fik stillet spørgsmålet: *“Hvor godt kender De Deres naboer? Er der nogle, som De a. Kun hilser på, når De mødes? b. Snakker lidt sammen med? c. Kommer en del sammen med? d. Er gode venner med?”. Interviewpersonerne havde mulighed for at svare “Ja” eller “Nej” til hvert af spørgsmålene, og det er tydeligt, at naboer ikke opfattes snævert, som dem, der bor lige ved siden af. Ganske mange har nemlig svaret bekræftende på alle fire spørgsmål, dvs., at der både er nogle, man kun hilser på, nogle, man snakker med, nogle man kommer sammen med og nogle, man er gode venner med.*

I tabel 5.18 og 5.19 er kun medtaget det svar, som angiver det tætteste kendskab til naboer. Har en person fx svaret, at nogle af naboerne er gode venner, er det kun det svar, der er registreret uanset, hvad svarene måtte være på de tre andre spørgsmål. Det betyder, at de, der er indplaceret i tabellerne som "nærmeste kontakt er at hilse" end ikke har naboer, de snakker lidt sammen med.

Uafhængig af både alder og køn, findes kun 7-8 pct., som udelukkende er på hilsefod med naboerne. Godt en tredjedel snakker lidt med naboerne, men derved bliver det. Halvdelen er gode venner med nogle af deres naboer. Det er åbenbart ikke så almindeligt at komme privat sammen med naboer, som man ikke er venner med (tabel 5.18).

Jo yngre de interviewede er, jo større betydning har det, om de bor alene eller ej. I fødselsårgang 1940+1945 er der langt færre af de aleneboende, som har venner blandt naboerne, og flere, som nøjes med at hilse ($p < 0,001$). Blandt de aleneboende født 1930+1935 er der ligeledes relativt mange, som ikke kommer tættere på deres naboer end en hilsen ($p < 0,01$). I den ældste aldersgruppe er de aleneboendes nabokendskab ikke anderledes end de samboendes. Og i alle aldersgrupper gælder, at relationen til arbejdsmarkedet ikke spiller ind på, hvor godt man kender sine naboer.

Når analyserne af venskabs- og naborelationer sammenholdes er det tydeligt, at mange venskaber har rod i naboskabet. Men det fremgår også, at de aleneboende og de tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet, som jo oftere end andre er sammen med deres venner, ikke så ofte har venner blandt naboerne.

5.6. Arbejdskolleger

Arbejdets indhold, udførelse m.v. betinger forskellige relationer mellem forskellige personer på en arbejdsplads. Hvorledes disse arbejdsdikterede relationer fungerer har vi ikke forsøgt at kortlægge (fx hvem man er sammen med om løsning af givne opgaver, hvem man er afhængig af, om samarbejdet fungerer osv.). Det, vi har forsøgt at belyse, er, hvorvidt arbejdspladser er arnested for

etablering af personlige, sociale relationer. De, der stadig er på arbejdsmarkedet, har fået stillet følgende to spørgsmål: *“Har De kolleger, som De taler med om personlige emner?”* og *“Har De kolleger, som De er sammen med uden for arbejdstiden?”* Tidligere erhvervsaktive, som er holdt op med at arbejde, fik tilsvarende stillet spørgsmålene: *“Havde De, da De arbejdede, kolleger, som De talte med om personlige emner?”* og *“Havde De kolleger, som De var sammen med uden for arbejdstid?”*

For flertallet (næsten tre fjerdedele) gælder, at arbejdskolleger er andet og mere end blot *arbejdskolleger*. Godt halvdelen er, eller var da de arbejdede, sammen med kolleger uden for arbejdstid, og næsten to tredjedele taler/talte privat med kollegerne. Blandt alle interviewede er der 44 pct. som både taler/talte om private emner med arbejdskollegerne og som er/var sammen med dem uden for arbejdstiden.

Men det fremgår (tabel 5.20) at der er en forskel mellem aldersgrupperne i angivelserne af de private relationer til arbejdskolleger ($p < 0,001$). Jo ældre de interviewede er, jo færre har haft private relationer. Der er således flest i den ældste aldersgruppe, som hverken har talt med kolleger eller været sammen med dem uden for arbejdet. Forskellen skyldes især at færre taler med kolleger, de ikke også omgås privat. Forskellen skyldes ikke, at de tilbagetrukkne har glemt, hvordan de havde det med arbejdskollegerne, dengang de arbejdede. For ses alene på de personer, som stadig er på arbejdsmarkedet, er forskellen mellem aldersgrupperne omend endnu tydeligere.

Det er et gennemgående træk, at kvinder oftere har private relationer til arbejdskolleger, men forskellen er mest markant blandt dem, der er født 1940+1945 ($p < 0,001$). Her er flere kvinder end mænd, som både har talt privat med kolleger og været sammen med dem uden for arbejdstiden. Modsat er der flere mænd, som har kolleger, de omgås privat uden at tale sammen om private emner.

De aleneboende søger ikke oftere privat omgang med arbejdskolleger end personer, der ikke bor alene.

I aldersgruppen født 1940+1945 er der flere af de personer, der har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet, som ikke har haft nogen private relationer til arbejdskolleger ($p < 0,001$). Det kan ikke tages som udtryk for, at de tidligt tilbagetrukne har været socialt isolerede på deres arbejdsplads. De har nemlig næsten lige så ofte haft kolleger, de har talt med om personlige emner – blot har de ikke så ofte været sammen med dem uden for arbejdstiden.

5.7. Aktiviteter uden for hjemmet

I dette afsnit fokuseres på, hvilke (fritids)aktiviteter de interviewede deltager i, og hvor ofte de i givet fald dyrker de forskellige aktiviteter. Det skal bemærkes, at der kan hentes flere oplysninger fra denne undersøgelse om fritidslivet hos Bunnage & Bruhn (1999).

De aktiviteter, der her inddrages, er samlet i seks hovedgrupper: undervisning og oplysning, senior-ældreklub, aktiviteter med et religiøst indhold, kulturelle aktiviteter, kortspil og hobbyklubber. Aktiviteterne har det til fælles, at de foregår i samvær med andre og med undtagelse af kortspil altid foregår uden for eget hjem. Hyppigheden, hvormed aktiviteterne udføres, er opgjort som mindst én gang om ugen, mindst én gang om måneden, sjældnere end én gang om måneden eller aldrig. Da meget få dyrker de undersøgte aktiviteter på ugebasis skelnes der i tabel 5.21 for overskuelighedens skyld ikke mellem ugentlige og månedlige aktiviteter.

Der er stor forskel på, hvor mange der dyrker de forskellige aktiviteter - både inden for de tre aldersgrupper og mellem aldersgrupperne. De tre aktiviteter, som færrest overhovedet går til er – i lidt forskellig rækkefølge på aldersgrupperne – håndarbejde eller anden hobby i klub, ældre-seniorklub og fritidsundervisning, foredrag, studiekreds mv. I den yngste aldersgruppe kommer næsten ingen i seniorklub o.l. I de to andre aldersgrupper er det hobby i klubregi, som færrest bruger tid på. Selv om andelen, som går i teatret, til koncert, på museum mv. reduceres væsentligt med stigende alder, er det i alle aldersgrupperne de kulturelle aktiviteter, som flest deltager i – i det mindste en gang imellem. Priori-

teringen blandt aktiviteterne er således ikke så forskellig fra aldersgruppe til aldersgruppe. Anderledes forholder det sig, når andelen, som overhovedet deltager i de forskellige aktiviteter og hvor ofte, de gør det, sammenlignes.

Aktivitetsudøvelsen er på hver eneste af aktiviteterne signifikant forskellig ($p < 0,001$) fra aldersgruppe til aldersgruppe. Det at komme i en klub for ældre mennesker er tydeligt aldersbetinget. Jo ældre, jo flere kommer i en sådan klub, og jo flere gør det mindst en gang om måneden. Andelen, som går til Gudstjeneste o.l., såvel som andelen, der gør det mindst en gang om måneden, stiger også med alderen. Her er det dog spørgsmålet, om det er en aldersbetinget forskel eller en generationsbetinget forskel. Det er et af de spørgsmål, som kun kan belyses i en forløbsundersøgelse. Andelen, der spiller kort, falder med alderen, men andelen, som spiller kort hver måned, stiger med alderen. Jo yngre personerne er jo flere går i teater eller til andre kulturelle arrangementer, og jo flere gør det hver måned – mindst. Langt færre dyrker håndarbejde eller anden hobby i klub, men mønsteret er det samme. Der er også flere blandt de yngre, som deltager i uddannelsesaktiviteter, men andelen, som gør det mindst en gang om måneden, er stort set den samme i alle aldersgrupper.

Der er ikke så store forskelle på mænds og kvinders deltagelse i (fritids)aktiviteter. Dog er der flere kvinder, der går til undervisning af en eller anden slags ($p < 0,001$ i årgang 1940-45 og 1920-25, $p < 0,01$ i årgang 1930-35) og flere gør det hver måned. I de to ældste aldersgrupper går flere kvinder ($p < 0,001$) til Gudstjeneste o.l. og flere gør det hver måned. Med hensyn til de øvrige aktiviteter er der ikke tilsvarende markante forskelle.

Aleneboende kunne tænkes at være mere tilbøjelige til at opsøge aktiviteter uden for hjemmet, men der er ingen systematiske forskelle i aktivitets-deltagelsen mellem alene- og samboende. I den ældste aldersgruppe er de aleneboende mest aktive ($p < 0,001$) når det drejer sig om undervisning, ældreklub og Gudstjeneste. Når det drejer sig om ældreklub findes tilsvarende forskel også blandt personer, der er født 1940 og 1945, og når det drejer sig om at gå til Gudstjeneste blandt dem, der er født 1930 og 1935. Modsat er

der i den yngste aldersgruppe flere af de aleneboende, som aldrig går i teater mv.

I de to yngste årgange har deltagelse i forskellige aktiviteter noget at gøre med, om man stadig er på arbejdsmarkedet eller har trukket sig tilbage. Der er flere af de erhvervsaktive, som går til fritidsundervisning og til diverse kulturelle arrangementer, medens der er flere af de tilbagetrukne, der spiller kort og kommer i en ældreklub ($p < 0,001$).

Vi har altså påvist forskel på, hvilke aktiviteter de forskellige aldersgrupper dyrker, og hvor ofte de gør det. Men er der også forskel på, hvor aktive de i det hele taget er? Det belyses i det følgende ved at opgøre, hvor mange aktiviteter, der dyrkes mindst en gang om måneden (tabel 5.22).

Andelen, som slet ikke deltager i nogle af de seks undersøgte aktiviteter på månedsbasis, har ingen tydelig sammenhæng med alder. Aktivitetsniveauet stiger dog med alderen. Der er således flest blandt de ældste, der deltager i tre eller flere aktiviteter og færrest, der nøjes med én aktivitet ($p < 0,001$).

Kvinder er mere aktive end mænd. Der er færre kvinder, der slet ikke deltager i noget og flere, som dyrker mindst tre aktiviteter.

Blandt dem, der er født 1940 og 1945 er aktivitetsniveauet det samme blandt aleneboende og dem, som ikke bor alene. Der er færrest aleneboende, som slet ikke er aktive eller "nøjes" med én aktivitet og flere, som deltager i tre eller flere aktiviteter blandt personer, der er født i 1930'erne ($p < 0,01$) og 1940'erne ($p < 0,001$). Aktivitetsniveauet har ingen nævneværdig sammenhæng med, om man har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet eller ej.

5.8. Uønsket alene

Den røde tråd i de hidtidige analyser i dette kapitel har været en kvantitativ belysning af de interviewedes samvær med andre mennesker. Der er en væsensforskel på at opgøre, hvor ofte man rent

faktisk er sammen med andre mennesker og, hvor ofte man savner at være sammen med andre. Derfor vendes blikket nu mod, om de interviewede oplever at være nok sammen med andre baseret på følgende spørgsmål: *“Sker det nogen sinde, at De er alene, selv om De egentlig havde mest lyst til at være sammen med andre”*. Besvarelsene fremgår af tabel 5.23.

Langt de fleste føler sig aldrig eller kun sjældent uønsket alene.

Der er ikke så stor forskel på, hvor mange i de forskellige aldersgrupper, der føler sig uønskede alene ($p < 0,05$), og der er ingen lineær sammenhæng mellem alder og følelsen af at være for meget alene. Den største forskel findes nemlig mellem personer, der er født i 1920'erne og dem, der er født i 1930'erne. Der er flere blandt de ældste, som ofte er uønsket alene og færre, som aldrig er det.

Der er lige mange – eller rettere lige få – mænd og kvinder, som siger at de ofte føler sig uønsket alene. Men der er flere kvinder, som i det mindste en sjælden gang føler sig uønsket alene. Og i de to ældste aldersgrupper er der flere som af og til føler sig uønsket alene ($p < 0,001$) og derfor færre, som aldrig er det.

Når aleneboende og ikke-aleneboende sammenlignes (tabel 5.24) er det næsten kun de aleneboende, som ofte er uønsket alene, og der er også langt flere blandt dem, som er det af og til. Sammenhængen ($p < 0,001$) er totalt aldersuafhængig.

I den yngste aldersgruppe er flere af de tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet ofte og af og til uønsket alene og færre er det aldrig ($p < 0,001$). I den mellemste aldersgruppe er der ligeledes flere uønsket alene ($p < 0,01$) blandt de tilbagetrukne, men forskellen er her størst i andelen, som siger det sker ofte. Tilknytningen til arbejdsmarkedet har ingen betydning blandt de ældste.

5.9. Nogen at tale med

En anden kvalitativ dimension af det sociale netværk er, at der dér findes personer man kan tale med om personlige problemer. Det

viser sig, at det i alle aldersgrupper kun er omkring 10 pct., som ikke rigtig har nogen at tale med.

De fleste har således et socialt netværk, de kan støtte sig til, og det er da også personer fra det private netværk folk i første række vil henvende sig til, hvis de står med personlige problemer. Næsten ingen vil henvende sig til deres præst, læge eller andre professionelle. Personer, der har en ægtefælle eller samlever, vil i første række henvende sig til ham eller hende. Næst efter ægtefællen er børnene dem, man vil henvende sig til. Betydningen af ægtefælles og børns rolle skifter position med stigende alder: Flere af de yngste vil i første række henvende sig til ægtefællen, medens flere af de ældste har børnene som 1. prioritet. Vennerne spiller i denne sammenhæng en ubetydelig rolle, men der er flere af de yngste (13 pct.) end de ældste (6 pct.) der i første række vil tale med venner om personlige problemer.

5.10. Sammenfattende: Socialt svage og socialt stærke

I det foregående har vi set på de persongrupper, der kan indgå i folks sociale netværk, én efter én. Når det drejer sig om det netværk, som knytter sig til privatsfæren, er det belyst ved hyppigheden af kontakt. Når det drejer sig om det netværk, der er eller har været udsprunget af arbejdslivet, er det belyst ved, hvor personlige relationerne er eller har været – ikke ved kontakthypighed, for mange vil have arbejdsrelaterede daglige kontakter med arbejdskolleger, uden de på nogen måde kan henregnes til det personlige sociale netværk. Dét analyserne har koncentreret sig om, er, hvorvidt de sociale netværk er forskellige for folk i forskellige aldre, blandt mænd og kvinder og blandt dem, der befinder sig i forskellige livsfaser. Billedet, der tegnes, giver ikke noget éntydigt svar.

Et gennemgående træk er, at netværksrelationerne udtyndes med alderen, men samtidig mister kønsdimensionen styrke. Det er således kun i de to yngste alderskohorter, at kvinderne har mere kontakt med deres børn og flere private relationer til deres kolleger end mændene. Derudover kan der ikke konstateres forskel på mænds og kvinders sociale netværk. Samlivsformen har ikke no-

gen stor – og slet ikke nogen éntydig – sammenhæng med kontakten til andre mennesker, og det samme kan siges om tilknytningen til arbejdsmarkedet. Her har kun følgende forskelle kunnet påvises: De, der bor sammen med nogen og er født 1930-1945, og de der stadig er på arbejdsmarkedet og født 1940-1945 har den hyppigste kontakt med deres børn. Modsat har de aleneboende og de tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet hyppigere kontakt med deres venner. Endelig har personer, der har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet født 1940+45 ikke så personlige arbejdsrelationer.

Analyserne af enkeltelementerne i de sociale netværk afslører ikke om de sociale relationer supplerer eller substituerer hinanden. For at få et mere sammenfattende billede af de sociale relationer inddrages alle kontakterne i de private hhv. arbejdsrelaterede netværk samtidig. Og for at tegne billedet mere skarpt op indkredses personer, der kan defineres som værende socialt stærke hhv. socialt svage i forhold til deres omgang med familie og venner og i forhold til deres kolleger.

De socialt stærke i relation til familie og venner er afgrænset til dem, der har ugentlig kontakt både med egne børn og med anden familie eller venner uden for husstanden. Defineret som: har hjemmeboende børn og/eller udeboende børn, som de har set mindst en gang inden for de seneste 7 dage og er tillige sammen med enten børnebørn eller anden familie eller venner mindst en gang om ugen. 55 pct af samtlige interviewede er placeret her.

De socialt svage i relation til familie og venner har ikke ugentlig kontakt med hverken egne børn, familie eller venner. Defineret som: Har ingen børn eller har udeboende børn, som de ikke har set inden for de seneste 7 dage, og de er hverken sammen med børnebørn, anden familie eller venner ugentligt. Gruppen omfatter 11 pct. af de interviewede.

De socialt stærke i relation til arbejdskolleger har eller (hvis de har trukket sig tilbage) havde kolleger, som de både taler/talte med om private emner, og som de er/var privat sammen med uden for arbejdstiden. De omfatter 20 pct. af alle interviewede.

De socialt svage i relation til arbejdskolleger har været pensionister eller husmødre det meste af livet eller har/havde hverken kolleger, de talte med om private emner eller kommer/kom sammen med privat uden for arbejdstiden. Disse omfatter 18 pct. af de interviewede.

Med denne fokusering på ekstremerne – de stærke og de svage – udelukker vi den bløde mellemvare – personer, der hverken er stærke eller svage. I relation til familie og venner er det ca. en tredjedel. Det er personer, som enten ikke har børn eller ikke har haft kontakt med børn de seneste syv dage før interviewingen, men som er sammen med andre uden for husstanden ugentligt. Og det er dem, som har børn, har haft kontakt til børn de seneste syv dage, men ingen andre samværsrelationer. I relation til arbejdskolleger er godt 60 pct. hverken stærke eller svage. De har haft kolleger, men har kun haft private relationer til dem på den ene af dimensionerne “tale privat” og “komme sammen privat”.

Fordelingen af socialt stærke hhv. socialt svage på fødselsårgang og køn fremgår af tabel 5.25.

Der er ingen lineær sammenhæng mellem alder og andelen, som er *stærke* i relation til familie og venner. Men der er signifikant forskel i andelen af stærke i de tre aldersgrupper ($p < 0,001$), idet der er flere stærke i gruppen født 1930+35. Forskellen skyldes, at børnebørnene fylder meget i de 60-åriges liv. Det, der kunne ligne en aldersforskel, er således en livsfasebetinget forskel.

Blandt personer, der er født 1920+1925 er der ikke forskel på mænd og kvinder i andelen, der har tætte kontakter til familie og venner. I de yngre fødselskohorter, er der en større andel af stærke kvinder end af stærke mænd. Da dette ikke kan forklares ved, om man befinder sig i den livsfase, hvor man stadig har hjemmeboende børn, kan en rimelige forklaring være, at midaldrende kvinder er mere aktive i at etablere kontakter uden for hjemmet. Når man bliver ældre har mændene og kvinderne måske oftere et fælles socialt netværk.

Andelen, der har eller tidligere havde et tæt forhold til kolleger, falder drastisk med alderen ($p < 0,001$). Det kan skyldes, at der tidligere var færre, som havde private relationer til kollegerne, men det kan også skyldes, at de relationer, der var, er blegnet i hukommelsen. Der er ingen forskel på de to køn i så henseende.

Andelen, der er socialt *svage* i relation til familie og venner, stiger stødt med alderen ($p < 0,001$). Stigende alder er således ikke generelt ensbetydende med svækkelse af de sociale relationer, men det er det for en mindre gruppe. Det kan hænge sammen med, at i forvejen spinkle netværk udtyndes.

Der er stort set lige mange mænd og kvinder født 1940+1945, som er socialt svage i forhold til familie og venner. I de ældre alderskohorter er der en mindre overvægt af socialt svage mænd.

Samtidig med, at vi kan konstatere, at flere blandt de yngre er stærke i deres kollegiale relationer, kan det konstateres, at der også er flere af de yngste, som har svage relationer til kolleger ($p < 0,001$). I de to ældste alderskohorter er det især kvinderne, der har været i den situation, at de ikke har haft private relationer til arbejdskolleger ($p < 0,001$).

At bo alene eller ikke at bo alene har betydning for omfanget af sociale relationer til venner og familie, men ikke for relationerne til kolleger (tabel 5.26). Det er dog kun blandt personer, der er født i 1940'erne og 1930'erne at samlivsformen spiller nogen rolle for kontakten til familie og venner. Der er således flere af de samboende, der er socialt stærke og flere af de aleneboende, som er socialt svage ($p < 0,001$). Det er øjensynligt sværere at opretholde relationerne til familie og venner, hvis man bliver alene i 50- og 60-års-alderen, end hvis man bliver alene i en højere alder.

Det har ingen betydning for det samlede omfang af kontakter til familie og venner, om man har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet. Men det har betydning for relationerne til arbejdskolleger. Der er således samtidig flere af de personer, der er på arbejdsmarkedet, som er svage og stærke på denne dimension ($p < 0,001$).

Under hensyntagen til, at alderen spiller en vis rolle for omfanget og arten af kontakter, er der inden for hver af aldersgrupperne set på, hvorledes de to dimensioner stærk/svag i relation til familie og venner og stærk/svag i relation til kolleger forholder sig til hinanden. Tre udfald er mulige: For det første en direkte sammenhæng, således, at folk, der er stærke på den ene dimension samtidig er stærke på den anden og tilsvarende, at de, der er svage på den ene dimension samtidig er svage på den anden. Det ville betyde, at det hverken er køn eller livsfase, der har betydning for om folk har stærke eller svage relationer, men at der er tale om, at nogle personer er ekstroverte og andre er introverte. Det viser sig ikke at være tilfældet. En anden mulighed er, at der er en modsatrettet sammenhæng, således at de, der er svage på den ene dimension kompenserede for dette ved at have stærke relationer på den anden. Heller ikke dette er tilfældet. Det efterlader os med den tredje mulighed, nemlig at der *ikke er nogen sammenhæng mellem styrken af folks sociale netværk på forskellige arenaer*.

Afslutningsvis undersøges om der er en sammenhæng mellem, hvor ofte de interviewede er sammen med andre og deres følelse af at være tilstrækkeligt sammen med andre. I et forsøg på atter at trække linierne skarpt op, er følelsen af at være uønsket alene kun vist for de socialt stærke hhv. socialt svage i relation til familie og venner (tabel 5.27).

Det har betydning for følelsen af at være uønsket alene, om man har kontakt med familie og venner uden for husstanden på ugebasis. Flere af dem, der er socialt svage i denne henseende, føler sig uønsket alene, men på den anden side er det sådan, at i alle fødselskohorter er der omkring to tredjedele af de socialt svage, som aldrig føler sig uønsket alene. Det er desuden kun i den ældste fødselsårgang, at forskellen på de socialt svage og de socialt stærke er nævneværdig ($p < 0,01$). At have nogen at bo sammen med eller at bo alene har således langt større betydning for oplevelsen af at være uønsket alene, end omfanget af kontakter til personer uden for husstanden har.

5.11. Tilbageblik

Bor med børn: Andelen af folk i 70-års-alderen, som bor sammen med børn har været uændret de sidste 10 år.

Kontakt med børn: Andelen, som ikke har set børn inden for den sidste uge, før de blev interviewet, har heller ikke ændret sig og har i øvrigt ligget på samme niveau i alle interviewrunder siden 1962.

Kontakt med venner: Der er færre (6 pct.) i 1997 end i 1988 (15 pct.) som siger, at de ikke har nogen venner eller ikke har kontakt med nogen. Andelen, som har ugentlig kontakt, har ikke ændret sig nævneværdigt. Det drejer sig i begge år om knapt halvdelen.

Uønsket alene: Andelen, som ofte er alene, selvom de har lyst til at være sammen med andre, var i 1988 7 pct. og i 1997 5 pct, mens andelen, som aldrig er i den situation var 61 pct. i 1988 mod 66 pct. i 1997. Målt på denne måde er ensomhedsproblemet blandt folk i 70-års-alderen i hvert fald ikke steget.

Nogen at tale med om personlige problemer: Her er ingen ændring.

Afrunding: Levekår og styrken af de sociale netværk

Kun få mennesker trives bedst som enspændere. For de fleste har det stor betydning at indgå i sociale netværk, med arbejdskolleger, familie og venner. Blandt ældre, som for mange år siden har forladt arbejdsmarkedet, er det selvfølgelig familien, og for de fleste først og fremmest familien, samt vennerne, der har betydning. Betydningen for ældre mennesker af at være aktiv udadvendt og integreret i tætte sociale relationer ses bl.a. af, at de klarer sig fysisk og psykisk bedre i dagligdagen (Platz, 1987, 1990; Holstein, 2000). Det tyder desuden på, at personer, som er aktive, udadvendte og socialt integrerede i alderdommen også i livet forud har været socialt stærke. Og modsat at de socialt svage ældre ofte har været socialt svage i det meste af deres liv (Platz, 1987). Om denne hypotese er rigtig vil med tiden kunne belyses.

Set i et forløbsperspektiv, er det interessant, om der kan afdækkes faktorer, der hænger sammen med styrken af de sociale netværk.

Vi har hidtil undersøgt, om der er en sammenhæng mellem de sociale relationer og de øvrige levekårsaspekter på den ene side og folks alder, køn og placering i livsfaser på den anden side.

Når det drejer sig om helbredsforhold, uddannelse og erhverv samt boligforhold er alderen den mest betydende. Jo højere alder folk har, jo flere har dårlig førlighed, minimal skoleuddannelse og ingen erhvervsuddannelse og der er flere, som bor i en lejet lejlighed, der ikke har så mange værelser. Kønnen spiller også en rolle, omend mindre. Kvinderne har det dårligste helbred og de dårligste uddannelser, og der er også en beskedent overvægt af kvinder i de "dårlige" boliger. Når det gælder placering i livsfase, er der i sær på boligområdet en klar sammenhæng. Der er således en

overvægt af aleneboende og personer, der har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet i de lejede lejligheder og i de mindre boliger.

Disse meget entydige sammenhænge genfindes ikke, når det drejer sig om styrken af de sociale netværk. Billedet er mere grumset end som så. Det forholder sig fx sådan, at høj alder ikke betyder færre socialt stærke men på den anden side betyder høj alder, at der er flere socialt svage. Det kan skyldes, at det slet ikke er alderen i sig selv, der har betydning, men muligvis helbredet, det erhverv, man har bestridt eller noget helt tredje. Ses som et andet eksempel på betydningen af at bo alene, har de aleneboende ikke så stærke sociale netværk som de samboende. Men det gælder ikke i de ældste aldersgrupper. Derfor er det måske slet ikke det, at man bor alene, der har betydning, men årsagen til, at man bor alene, nemlig om man aldrig har været gift, er fraskilt eller er blevet enke(mand).

Sigtet med dette kapitel er at afdække faktorer, som har betydning for, hvor stærkt folks sociale netværk er. Derfor er tre logistiske regressionsanalyser gennemført, hvor de afhængige variabler dels er de kvantitative aspekter ved netværket opgjort som hhv. de socialt stærke og de socialt svage og dels er det kvalitative aspekt, der består i, om folk føler sig uønsket alene. I analyserne indgår følgende uafhængige variabler:

- køn
- alder
- civilstand
- bor alene/bor ej alene
- er på arbejdsmarkedet/har trukket sig tilbage
- erhvervsuddannelse
- stilling meste af livet
- bolig, ejere/lejere
- egen helbredsbedømmelse
- førlighed

De afhængige variabler 'socialt stærk' og 'socialt svag' er anvendt som uafhængige variabler i den regression hvor variabelen 'uønsket alene' optræder som responsvariabel (afhængig variabel).

De flervariable analyser er som nævnt gennemført som logistiske regressioner. Således bliver det muligt at afgøre, hvilke blandt ovenstående udvalgte variabler, der har betydning for sandsynligheden for om en person tilhører gruppen af socialt svage, socialt stærke og gruppen der ofte eller af og til føler sig uønsket alene. For en gennemgang af den teoretiske model henvises til Kristensen, Madsen & Mortensen (1986).

Regressionerne er udført således, at hver af de ovennævnte afhængige variable (dvs. henholdsvis socialt stærk, socialt svag og uønsket alene) først er søgt forklaret ved hjælp af een af de uafhængige variable (fx køn). I tilfælde af at den uafhængige variabel signifikant forklarer den afhængige variabel (dvs. at der kan konstateres en statistisk sammenhæng mellem køn og udfaldet af om personen tilhører fx gruppen af socialt svage) udvides modellen med endnu en uafhængig variabel (fx alder). Hvis det på den anden side viser sig, at der ikke kan eftervises en statistisk sammenhæng mellem køn og den afhængige variabel (fx socialt svag) lægges den uafhængige variabel (køn) til side. Således fortsættes der med at lægge uafhængige variabler ind i regressionsmodellen én efter én. Er de signifikante bliver de i modellen (der derved kommer til at indeholde flere og flere uafhængige variable) medens de insignifikante lægges til side.

Hver gang regressionsmodellen udvides med endnu en variabel, der signifikant forklarer den afhængige variabel, bliver alle de variabler, der på et tidligere tidspunkt i rækken af regressioner var lagt til side som insignifikante, igen afprøvet én for én i den nye sammenhæng.

I tabel 6.1 gives en oversigt over, hvilke faktorer, der signifikant påvirker sandsynligheden for at være hhv. socialt stærk, at være socialt svag samt at føle sig ofte eller af og til uønsket alene. Samtidig er angivet hvilke personer, der har den højeste hhv den laveste sandsynlighed for at tilhøre hver af de tre grupper.

6.1. Socialt stærke

Følgende faktorer har betydning for, om en person tilhører gruppen af socialt stærke:

Alder
Civilstand
Erhvervsuddannelse
Stilling det meste af livet
At være på arbejdsmarkedet eller ej
Egen helbredsbedømmelse.

Alder udviser næsten en lineær sammenhæng med andelen, som er socialt stærke, således at andelen stiger for hver gang vi bevæger os til en yngre fødselsårgang. Eneste lille undtagelse er, at der er flere socialt stærke i fødselsårgang 1940 end i 1945. Andelen i de enkelte aldersgrupper, som er socialt svage afviger dog ikke signifikant fra andelen i de tilstødende aldersgrupper. Dog er der signifikant flere svage født i 1920 end født i 1925.

Betydningen af civilstand er overraskende. Der er nemlig flest enker og enkemænd, som er socialt stærke. Fra enkemændene er der en jævnt (ikke signifikant) faldende andel socialt stærke blandt gifte – såvel mænd som kvinder – og fraskilte kvinder. Blandt de fraskilte mænd er der en signifikant lavere sandsynlighed for at være socialt stærke, men det er de aldrig gifte, der har den laveste sandsynlighed.

Personer, der har fået en faglig uddannelse har på den ene side samme sandsynlighed som specialarbejderne og på den anden side som personer med en kort eller mellemlang videregående uddannelse for at være socialt stærke. Yderpunkterne består af personer helt uden uddannelse eller med en kortere faglig uddannelse, som har en signifikant højere sandsynlighed for at være socialt stærke end dem, der har fået en mellemlang eller lang videregående uddannelse.

Funktionærerne har ringest chance for at være socialt stærke. De øvrige stillingskategorier har næsten samme chance. Især de selvstændige ligner hinanden meget i så henseende, men som den eneste stillingskategori har gruppen af selvstændige i landbrug (inkl. medhjælpende ægtefæller) større sandsynlighed for at være

socialt stærk end både faglærte arbejdere, ikke-faglærte arbejdere og funktionærer.

Personer, der har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet er signifikant oftere socialt stærke end personer på arbejdsmarkedet.

Det har stor betydning for at tilhøre gruppen af socialt stærke, om man vurderer sit helbred som godt eller dårligt. Personer, der vurderer deres helbred som "meget godt" har således den signifikant højeste chance. Mens dem, som kun synes at helbredet er "nogenlunde" eller endog "(meget) dårligt" har den laveste chance for at tilhøre gruppen af socialt stærke. Det er her værd at bemærke, at det er oplevelsen af helbredstilstanden, der har betydning, og ikke hvordan helbredet påvirker evnen til at klare sig selv i dagligdagen. Der er nemlig ikke fundet signifikant forskel på dem, som scorer 7+ på førlighedsindekset (det er dem, som er afhængig af hjælp til at klare mindst ét af de daglige gøremål) og dem, som er selvhjulpne.

6.2. Socialt svage

Det er måske ikke så overraskende, at det med kun en enkelt undtagelse er de samme faktorer – dog ofte med modsat fortegn – der hænger sammen med sandsynligheden for at tilhøre gruppen af socialt svage som for at tilhøre gruppen socialt stærke, nemlig:

Alder

Civilstand

Stilling det meste af livet

At være på arbejdsmarkedet eller ej

Egen helbredsbedømmelse.

Andelen af socialt svage stiger lineært med stigende alder. Der er tale om en glidende overgang fra fødselskohorte til fødselskohorte. Dog er der signifikant flere født i 1920 end i 1925, som er socialt svage.

Aldrig gifte har en signifikant oversandsynlighed i sammenligning med alle andre for at tilhøre gruppen af socialt svage. I den modsatte ende findes enkerne og enkemændene. Mænd og kvinder

med samme civilstand “følges pænt ad” med den væsentlige undtagelse, at fraskilte mænd er signifikant oftere socialt svage end fraskilte kvinder. De fraskilte kvinder adskiller sig hverken fra gifte eller enkemændene.

Ikke-faglærte og selvstændige “iøvrigt” tilhører en midtergruppe, der ikke adskiller sig signifikant fra de to ydergrupper – på den ene side selvstændige i liberalt erhverv samt funktionærer og på den anden side faglærte arbejdere, husmødre og selvstændige i landbrug. De selvstændige i liberalt erhverv+funktionærerne er signifikant oftere socialt svage end den anden ydergruppe.

De, der er på arbejdsmarkedet, har langt højere sandsynlighed for at være socialt svage end tilbagetrukne.

At vurdere sit helbred som (meget)dårligt betyder en signifikant øget sandsynlighed for at havne i gruppen af socialt svage. Der er en glidende (ikke signifikant), faldende andel socialt svage fra dem, der vurderer helbredet som nogenlunde over dem, der vurderer det som godt til dem, der vurderer det som meget godt.

6.3. Ofte eller af og til uønsket alene

At være uønsket alene hænger sammen med:

Alder

Civilstand

At bo alene eller ikke bo alene

Egen helbredsvurdering

At være socialt stærk eller ikke at være socialt stærk.

Det er tidligere påvist, at andelen, som er uønsket alene, stiger med stigende alder. Det kan derfor forekomme som en selvmodsigelse, når vi nu kan fastslå, at det er de ældste, som har mindst sandsynlighed for at være uønsket alene, og at andelen, som er uønsket alene stiger stødt og roligt med faldende alder. Forskellen fra en alderskohorte til den næste er ikke signifikant, men forskellen mellem de ældste og yngste er højsignifikant.

Når flere af de gamle er uønsket alene hænger det sammen med, at flere af dem bor alene, i enkestand og synes, at de har et dårligt helbred samtidig med at færre tilhører gruppen af socialt stærke. Det er netop alle disse forhold, som øger sandsynligheden for at være uønsket alene og *ikke alderen i sig selv*.

Enkemændene og enkerne er dem, som oftest er uønsket alene efterfulgt af de fraskilte. Med samme civilstand er mændene lidt oftere uønsket alene end kvinderne, men forskellen er ikke signifikant. Eneste undtagelse er de gifte mænd, som signifikant sjældnere er uønsket alene end de gifte kvinder.

Aleneboende har en stor oversandsynlighed for at være uønsket alene sammenlignet med dem, som bor sammen med nogle andre.

Personer, der selv vurderer deres helbred som dårligt eller meget dårligt, tilhører signifikant oftere gruppen, som er uønsket alene, end dem, der synes helbredet er nogenlunde, som tilgængæld oftere er uønsket alene end personer, som synes helbredet er godt eller meget godt. Personer med et meget godt helbred har mindst chance for at være uønsket alene.

Personer, som ikke er socialt stærke er oftere uønsket alene end de socialt stærke. Man kunne derfor forvente at finde mange uønsket alene blandt de socialt svage personer, men de socialt svage er *ikke* oftere uønsket alene end dem, som ikke er socialt svage.

6.4. Køn, alder, livsfase eller noget helt fjerde?

Styrken af mænds og kvinders sociale netværk er stort set den samme. Køn er således ikke en faktor, der har selvstændig betydning. Men i kombination med den ægteskabelige stilling falder to aspekter dog i øjnene. De gifte mænd finder åbenbart oftere at ægteskabet er et skjold mod at føle sig for meget alene. Måske er det fordi konerne er mere omsorgsfulde over for deres mænd end omvendt? Eller det kan være, at mændene oftere end deres koner er tilfredse med et liv i "lykkelig tosomhed"? De fraskilte mænd har ikke så ofte et stærkt socialt netværk og oftere et svagt netværk end de fraskilte kvinder. I kommende undersøgelser kan det belys-

ses, om det er fordi børnene og det øvrige sociale netværk følger kvinderne ved en skilsmisse.

Alderen har selvstændig betydning for styrken af folks sociale netværk. Der er færrest stærke og flest svage blandt de ældste. Det kan dels skyldes, at netværkene med alderen udtyndes på grund af dødsfald og dels, at man ikke orker at dyrke de sociale relationer. Også det kan kommende undersøgelser kaste mere lys over. Alderen har også betydning for, om folk føler sig uønsket alene, men nok med det modsatte fortegn af, hvad man skulle forvente. Det betyder, at høj alder ikke er ensbetydende med ensomhed, hvis ens ægtefælle er så venlig ikke at dø, og såfremt man er i stand til at bevare de mange gode sociale relationer, og bevare et optimistisk syn på helbredstilstanden. Men da der er mange, som ikke er så heldige, findes en overvægt af uønskede alene i de ældste aldersgrupper.

De faser af livet, man befinder sig i, har også stor betydning – omend noget forskellig når det drejer sig om kontakthyppeghed og følelsen af at være alene. Indgåelse af ægteskab og senere tab af ægtefælle er faser, som mange mennesker passerer. Der er dog nogle, som forbliver ugifte – og som oftest også barnløse – hele livet. Hvilken fase, man her befinder sig i, har betydning for styrken af de sociale netværk. De aldrig gifte har i gennemsnit de svageste netværk og enker/enkemænd de stærkeste. I sig selv ikke en kendsgerning, der giver anledning til undren, idet børnene er et vigtigt element i netværkene. Det, der kan forundre, er at enker/enkemænd har stærkere netværk end de gifte. Kommende undersøgelser vil kunne belyse, hvad der sker med folks netværk, når de bliver enker/enkemænd.

Mange af de interviewede, som bor alene, gør det, fordi de enten aldrig har været gift, eller fordi de er blevet alene ved død. Det er muligvis forklaringen på, at der ikke er nogen sammenhæng mellem at bo alene og omfanget af kontakter. Men der er en tydelig sammenhæng mellem at bo alene og følelsen af at være uønsket alene. Det billede, der tegner sig er, at hvis man bliver alene fordi

ægtefællen dør, så savner man nogen i dagligdagen og føler sig uønsket alene.

Arbejdsophør og farvel til kolleger og det sociale liv på arbejdspladsen betyder ikke en svækkelse af de sociale netværk. Tværtimod. Personer, der har lagt arbejdslivet bag sig har væsentlig flere kontakter med familie og venner end dem, der stadig er på arbejdsmarkedet. Dette stemmer godt overens med, at pensionister og efterlønsmodtagere bruger meget mere tid end dem i erhverv med at gå på besøg – eller modtage besøg – af familie og venner (Andersen 1988, 2), samt at en af de hyppigst nævnte grunde til at forlade arbejdsmarkedet er at få mere tid til familie og venner (Bunnage & Bruhn, 1999). Pensionistchoket, der betyder, at livet mister indhold, og man ikke ved, hvad tiden skal gå med, er ikke en realitet for mange mennesker! At personer, der har trukket sig tilbage nyder livet med familien og vennerne medfører dog ikke, at de mindre ofte føler sig uønsket alene.

Køn har således en meget begrænset betydning, medens såvel alder som livsfase har stor betydning for styrken af de sociale netværk, omend alder og livsfase ikke har samme betydning, når det drejer sig om de kvantitative aspekter, som de har for det kvalitative aspekt ved netværkene.

Andre faktorer trænger sig dog også på. Livsforløbet gennem uddannelsessystemet og placering på arbejdsmarkedet har ligeledes betydning for, om folk etablerer stærke eller svage sociale netværk. Tidligere undersøgelser har vist, at folk i forskellige arbejdsstillingskategorier ikke tilbringer lige meget tid med at få besøg af – eller gå på besøg hos – familie og venner. På en gennemsnitsdag bruger de faglærte arbejdere mest tid og funktionærer taget under ét mindst tid (Andersen, 1988,2). Landmændene (nb. kun mænd) “har et usædvanligt stort tidsforbrug på foreningsliv” (Andersen, 1988,1). På det grundlag, vi her har, er det svært at sige, hvad der bevirker denne forskel. Måske drejer det sig om forskel i livsform (jf. Højrup 1983). Vi ved det ikke, men yderligere analyser kan muligvis bringe lidt opklaring.

Endelig kan vi ikke komme uden om helbredsforholdene – eller rettere egen helbreds vurdering. Folk, der vurderer deres helbred som godt, lever længere og klarer sig i det hele taget bedre på mange af livets områder. Det gælder altså også de sociale relationer. Det modsatte gør sig også gældende. Gode sociale relationer reducerer dødeligheden og øger chancen for at blive rask efter en sygdom (Holstein, 2000). Det bliver spændende at følge, hvorledes samspillet mellem netværk og egen helbreds vurdering udvikler sig, når folk bliver ældre og mere skrøbelige.

Tabeloversigt

Tabel 1.1.

Population, stikprøve og interviewede i undersøgelsen “Danskere med livserfaring” procentvis fordelt på fødselsår samt svarprocenter i de enkelte fødselsårgange.

Tabel 1.2.

Population, stikprøve og interviewede i undersøgelsen “Danskere med livserfaring” procentvis fordelt på køn, civilstand, husstand, boligtype, erhvervsuddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet.

Tabel 1.3.

Test af undersøgelsens repræsentativitet for befolkningen i de enkelte fødselsårgange.

Tabel 1.4.

Personer i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter samlivsform og børn.

Tabel 1.5.

Personer i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter samlivsform og tilknytning til arbejdsmarkedet.

Tabel 2.1.

Procentandelen som uden besvær kan udføre nogle dagligdags aktiviteter i seks fødselsårgange.

Tabel 2.2.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange fordelt efter førlighed.

Tabel 2.3.

Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter førlighed.

Tabel 2.4.

Tilbagetrukne, ikke tilbagetrukne og aldrig erhvervsaktive i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter førlighed.

Tabel 2.5.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter egen helbreds vurdering.

Tabel 2.6.

Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter egen helbreds vurdering.

Tabel 2.7.

Tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter egen helbreds vurdering.

Tabel 2.8.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter vurdering af eget helbred sammenlignet med andre på samme alder.

Tabel 2.9.

Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter vurdering af eget helbred sammenlignet med andre på samme alder.

Tabel 2.10.

Tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter vurdering af eget helbred sammenlignet med andre på samme alder.

Kapitel 3

Tabel 3.1.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter skoleuddannelse.

Tabel 3.2.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter erhvervsuddannelse.

Tabel 3.3.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter stilling det meste af livet.

Tabel 4.1.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter ejerforhold til bolig.

Tabel 4.2.

Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter ejerforhold til bolig.

Tabel 4.3.

Tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet procentvis fordelt efter ejerforhold til bolig.

Tabel 4.4.

Procentandelen i etagebolig blandt aleneboende, boende med ægtefælle/samlever uden hjemmeboende børn, de, der har hjemmeboende børn samt alle. Særskilt for fødselsårgang og køn.

Tabel 4.5.

Aleneboende, boende med ægtefælle/samlever uden hjemmeboende børn, personer med hjemmeboende børn samt alle procentvis fordelt efter antal værelser i boligen. Særskilt for fødselsårgang.

Tabel 4.6.

Gifte/samlevende hvor begge er på arbejdsmarkedet, den ene part er på arbejdsmarkedet og begge har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet procentvis fordelt efter antal værelser i boligen. Særskilt for fødselsårgang.

Tabel 4.7.

Ikke gifte/-samlevende som er på arbejdsmarkedet hhv. har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet procentvis fordelt efter antal værelser i boligen. Særskilt for fødselsårgang.

Tabel 4.8.

Antal beboere pr. værelse blandt aleneboende, boende med ægtefælle/samlever uden hjemmeboende børn, de, der har hjemmeboende børn samt alle. Særskilt for fødselsårgang.

Tabel 4.9.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter, om de overvejer at flytte inden for de næste fem år.

Tabel 4.10.

Procentandelen i forskellige fødselsårgange, som angiver forskellige grunde til at overveje at flytte.

Kapitel 5

Tabel 5.1.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter juridisk civilstand og samlivsform.

Tabel 5.2.

Procentandelen af mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange, som har forskellige familiemedlemmer.

Tabel 5.3.

Procentandelen af aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange, som har forskellige familiemedlemmer.

Tabel 5.4.

Procentandelen af tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne i forskellige fødselsårgange, som har forskellige familiemedlemmer.

Tabel 5.5.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter husstandssammensætning.

Tabel 5.6.

Tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter husstandssammensætning.

Tabel 5.7.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter antallet af børn.

Tabel 5.8.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange, som har børn, procentvis fordelt efter afstand til nærmeste barn.

Tabel 5.9.

Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange, som har børn, de ikke bor sammen med, procentvis fordelt efter afstand til nærmeste udeboende barn.

Tabel 5.10.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange, som har børn, procentvis fordelt efter hvornår de har set mindst et af deres børn.

Tabel 5.11.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange, som har børn, de ikke bor sammen med, procentvis fordelt efter hvornår de har set mindst et af deres udeboende børn.

Tabel 5.12.

Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange, som har børn, de ikke bor sammen med, procentvis fordelt efter hvornår de har set mindst et af deres udeboende børn.

Tabel 5.13.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange, som har børnebørn, de ikke bor sammen med, procentvis fordelt efter hvor ofte de er sammen med et af deres børnebørn.

Tabel 5.14.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange, som har anden familie, procentvis fordelt efter hvor ofte de er sammen med et af deres familiemedlemmer.

Tabel 5.15.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange, procentvis fordelt efter hvor ofte de er sammen med venner og bekendte.

Tabel 5.16.

Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange, procentvis fordelt efter hvor ofte de er sammen med venner og bekendte.

Tabel 5.17.

Tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet i forskellige fødselsårgange, procentvis fordelt efter hvor ofte de er sammen med venner og bekendte.

Tabel 5.18.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter kontakt til naboer.

Tabel 5.19.

Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter kontakt til naboer.

Tabel 5.20.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange, som er eller som har været på arbejdsmarkedet, procentvis fordelt efter kontakt til nuværende eller tidligere arbejdskolleger.

Tabel 5.21.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter, hvor ofte de deltager i forskellige aktiviteter, hvor man er sammen med andre.

Tabel 5.22.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter hvor mange aktiviteter, hvor man er sammen med andre, de deltager i mindst en gang om måneden.

Tabel 5.23.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter, hvor ofte de er uønsket alene.

Tabel 5.24.

Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter, hvor ofte de er uønsket alene.

Tabel 5.25.

Procentandelen af mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange, som er socialt stærk hhv. socialt svag i relation til familie og venner, og andelen som er socialt stærk hhv. socialt svag i relation til arbejdskolleger.

Tabel 5.26.

Procentandelen aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange, som er socialt stærk hhv. socialt svag i relation til familie og venner, og andelen som er socialt stærk hhv. socialt svag i relation til arbejdskolleger.

Tabel 5.27.

Socialt stærke og socialt svage i relation til familie og venner i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter, hvor ofte de er uønsket alene.

Tabel 6.1.

Sandsynligheden for at tilhøre gruppen “socialt stærke”, “socialt svage” og “ofte eller af og til uønsket alene” med angivelse af, hvilke personer, der har den højeste og hvilke personer, der har den laveste sandsynlighed for at tilhøre de respektive grupper.

Bilag 2

Tabeller

Tabel 1.1.
Population, stikprøve og interviewede i undersøgelsen “Danskere med livserfaring”
procentvis fordelt på fødselsår samt svarprocenter i de enkelte fødselsårgange.

Fødselsår	Population		Stikprøve		Interviewede		Besvarelses- procent
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	
1920	37.321	12	1.106	13	687	12	62
1925	40.913	13	1.095	13	753	13	69
1930	44.184	14	1.151	14	840	14	73
1935	48.955	16	1.298	15	927	16	71
1940	57.762	19	1.554	19	1.084	18	70
1945	81.439	26	2.186	26	1.573	27	72
I alt	310.574	100	8.390	100	5.864	100	70

Tabel 1.2.

**Population, stikprøve og interviewede i undersøgelsen "Danskere med livserfaring"
procentvis fordelt på køn, civilstand, husstand, boligtype, erhvervsuddannelse og
tilknytning til arbejdsmarkedet.**

	Population	Stikprøve	Interviewede
Køn			
Mand	48	47	48
Kvinde	52	53	52
Civilstand			
Gift	67	67	70
Fraskilt	13	12	11
Enke/-mand	14	14	14
Aldrig gift	7	7	5
Husstand			
Bor alene	30	30	27
Bor ikke alene	70	70	73
Boligtype			
Enfamilieshus (stue-, parcel-, række- og sommerhus)	73	72	77
Etagebolig/flerfamiliehus inkl. tofamiliehus	26	27	23
Erhvervsuddannelse ¹⁾			
Ingen	68	69	67
Erhvervsfaglig	10	10	10
Kort videregående	10	9	9
Mellemlang videregående	4	4	5
Lang videregående	8	8	9
Tilknytning til arbejdsmarkedet			
På arbejdsmarkedet	46	46	49
Tilbagetrukket	50	50	47
Øvrige ej på arbejdsmarkedet	4	4	4
Antal	310.574	8.390	5.864

¹⁾ Eksklusiv fødselsårgang 1920.

Tabel 1.3.
Test af undersøgelsens repræsentativitet for befolkningen i de enkelte fødselsårge.

	Fødselsårgang					
	1945	1940	1935	1930	1925	1920
Køn	ns	ns	ns	ns	ns	ns
Civilstand	ns	ns	ns	***	ns	ns
Husstand	**	*	ns	**	ns	ns
Boligtype	*	***	*	**	ns	ns
Erhvervsuddannelse	ns	ns	ns	ns	ns	...
Tilknytning til arbejdsmarkedet	ns	*	ns	**	ns	ns

*= $p \leq 0,05$, **= $p \leq 0,01$, ***= $p \leq 0,001$
 ns= $p > 0,05$, dvs ingen statistisk forskel mellem interviewede og hele befolkningen
 ...=oplysning foreligger ikke.

Tabel 1.4.
Personer i forskellige fødselsårge procentvis fordelt efter samlevsform og børn.

	Fødselsårge 1945-40	Fødselsårge 1935-30	Fødselsårge 1925-20
<i>Har ikke samlever</i>			
Har hjemmeboende børn	4	1	1
Har ikke hjemmeboende børn	15	23	36
Har ikke børn	6	6	8
<i>Har samlever</i>			
Har hjemmeboende børn	21	4	2
Har ikke hjemmeboende børn	49	63	50
Har ikke børn	4	4	3
I alt	100	101	100
Antal	2.656	1.765	1.434
<i>I alt har ikke samlever</i>			
Har aldrig været gift	4	4	5
Er fraskilt	11	8	6
Er enke/mand	4	14	33
<i>I alt har børn</i>	90	90	89

Tabel 1.5.
Personer i forskellige fødselsårge procentage fordelt efter samlevsform og tilknytning til arbejdsmarkedet.

	Fødselsårgang 1945-40	Fødselsårgang 1935-30	Fødselsårgang 1925-20
<i>Har ikke samlever</i>			
Er på arbejdsmarkedet	13	5	1
Er ikke på arbejdsmarkedet	6	21	44
<i>Har samlever</i>			
Begge på arbejdsmarkedet	51	9	1
Begge ej på arbejdsmarkedet	6	45	50
Kun den ene på arbejdsmarkedet	24	20	4
I alt	100	100	101
Antal	2.652	1.765	1.438
<i>I alt med samlever</i>	81	74	56
<i>I alt på arbejdsmarkedet</i>	79	22	4

Tabel 2.1.
Procentandelen som uden besvær kan udføre nogle dagligdags aktiviteter i seks fødselsårgange.

Kan uden besvær	Fødselsårgang					
	1945	1940	1935	1930	1925	1920
Klippe tånegle	94 (1.567)	92 (1.078)	89 (912)	82 (830)	73 (733)	59 (664)
Gå på trapper	94 (1.567)	91 (1.084)	88 (916)	83 (839)	77 (740)	66 (678)
Gå udendørs	97 (1.568)	96 (1.085)	96 (922)	93 (841)	88 (747)	81 (684)

Tallene i parentes angiver procentgrundlaget.

Tabel 2.2.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter førlighed.

Førligheds-indeks	Fødselsårgang 1945+1940			Fødselsårgang 1935+1930			Fødselsårgang 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Score									
0	92	87	90	82	77	79	65	56	60
1-2	6	9	7	14	16	15	23	23	23
3-4	1	2	1	2	4	3	7	11	9
5-6	1	1	1	1	1	1	2	4	3
7+	0	1	1	1	2	2	4	7	6
I alt	100	100	100	100	100	100	101	101	101
Antal	1.324	1.307	2.631	835	892	1.727	613	760	1.373

Tabel 2.3.
Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter
førlighed.

Førlighedsindeks	Fødselsårgang 1945+1940		Fødselsårgang 1935+1930		Fødselsårgang 1925+1920	
Score	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene
0	8 4	91	70	82	54	65
1-2	10	7	19	14	24	21
3-4	2	1	5	2	12	7
5-6	2	1	2	1	4	2
7+	1	1	3	1	7	4
I alt	99	101	99	100	101	99
Antal	391	2.240	403	1.324	579	794

Tabel 2.4.
Tilbagetrukne, ikke tilbagetrukne og aldrig erhvervsaktive i forskellige fødselsårgange
procentvis fordelt efter førlighed.

Førlig- heds- indeks	Fødselsårgang 1945+1940			Fødselsårgang 1935+1930			Fødselsårgang 1925+1920		
	Er på arb.- marke- det	Har trukket sig tilbage	Har aldrig været på arb.- marke- det	Er på arb.- marke- det	Har trukket sig tilbage	Har aldrig været på arb.- marke- det	Er på arb.- marke- det	Har trukket sig tilbage	Har aldrig været på arb.- marke- det
Score									
0	95	69	69	93	76	69	82	61	51
1-2	4	19	16	6	18	20	18	22	29
3-4	0	6	5	1	3	6	-	10	7
5-6	0	3	3	-	1	1	-	3	3
7+	0	2	7	0	2	5	-	5	11
I alt	99	99	100	100	100	101	100	101	101
Antal	2.075	482	74	389	1.217	121	51	1.145	177

Tabel 2.5.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter egen helbreds-
vurdering.

Helbredet vurderes	Fødselsårgang 1945+1940			Fødselsårgang 1935+1930			Fødselsårgang 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Meget godt	43	40	42	33	30	32	24	24	24
Godt	32	32	32	37	33	35	34	36	35
Nogenlunde	19	20	19	22	28	25	30	27	28
Dårligt	4	5	5	6	6	6	8	9	9
Meget dårligt	2	3	2	2	3	3	4	4	4
I alt	100	100	100	100	100	101	100	100	100
Antal	1.337	1.319	2.656	851	916	1.767	638	799	1.437

Tabel 2.6.
Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter
egen helbreds**vurdering.**

Helbredet vurderes	Fødselsårgang 1945+1940		Fødselsårgang 1935+1930		Fødselsårgang 1925+1920	
	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene
Meget godt	38	42	28	33	22	25
Godt	28	33	30	36	35	35
Nogenlunde	21	19	28	24	28	28
Dårligt	8	4	11	4	10	8
Meget dårligt	5	2	4	2	5	4
I alt	100	100	101	99	100	100
Antal	395	2.261	418	1.349	615	822

Tabel 2.7.
Tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet i forskellige fødselsårge
procentvis fordelt efter egen helbredsbeder.

Helbredet vurderes	Fødselsårge 1945+1940		Fødselsårge 1935+1930		Fødselsårge 1925+1920	
	Er på arbejds-markedet	Har trukket sig tilbage	Er på arbejds-markedet	Har trukket sig tilbage	Er på arbejds-markedet	Har trukket sig tilbage
Meget godt	47	19	45	28	33	25
Godt	35	22	42	33	49	34
Nogenlunde	16	32	10	29	16	29
Dårligt	2	17	3	6	2	9
Meget dårligt	0	10	1	3	-	4
I alt	100	100	101	99	100	101
Antal	2.084	497	392	1.246	51	1.190

Tabel 2.8.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårge procentvis fordelt efter vurdering af eget helbred sammenlignet med andre på samme alder.

Helbred for alder	Fødselsårge 1945+1940			Fødselsårge 1935+1930			Fødselsårge 1925+20		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Bedre	34	30	32	41	35	38	49	44	47
Som de flestes	54	56	55	47	50	48	39	40	39
Dårligere	12	15	13	12	16	14	12	16	14
I alt	100	101	100	100	101	100	100	100	100
Antal	1.291	1.272	2.563	817	874	1.691	619	751	1.370

Tabel 2.9.
Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter vurdering af eget helbred sammenlignet med andre på samme alder.

Helbred for alder	Fødselsårgang 1945+1940		Fødselsårgang 1935+1930		Fødselsårgang 1925+1920	
	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene
Bedre	34	32	34	39	43	49
Som de flestes	44	57	44	49	42	38
Dårligere	21	12	21	12	15	13
I alt	99	101	99	100	100	100
Antal	378	2.185	392	1.299	576	794

Tabel 2.10.
Tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter vurdering af eget helbred sammenlignet med andre på samme alder.

Helbred for samme alder	Fødselsårgang 1945+1940		Fødselsårgang 1935+1930		Fødselsårgang 1925+1920	
	Er på arbejds-markedet	Har trukket sig tilbage	Er på arbejds-markedet	Har trukket sig tilbage	Er på arbejds-markedet	Har trukket sig tilbage
Bedre	36	15	51	35	63	47
Som de flestes	58	40	45	49	31	39
Dårligere	5	44	4	16	6	14
I alt	99	99	100	100	100	100
Antal	2.021	472	375	1.190	51	1.135

Tabel 3.1.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårge proceatvis fordeat efter skoleuddanneae.

	Fødselsårge 1945+1940			Fødselsårge 1935+1930			Fødselsårge 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
7. klasse	43	38	40	58	58	58	66	67	67
8.+9. klasse uden eksamen	12	11	12	6	8	7	8	8	8
9. klasse med eksamen	11	11	11	8	9	8	5	6	5
10. klasse uden eksamen	1	1	1	1	1	1	0	0	0
10. klasse med eksamen	21	27	24	18	17	17	11	14	13
Gymnasium uden eksamen	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Studentereksa- men o.l.	11	10	10	7	6	7	8	4	6
Anden skole- uddanneae	0	1	1	0	0	0	0	1	0
I alt	100	100	100	99	100	99	99	101	100
Antal	1.335	1.318	2.653	851	916	1.767	639	801	1.440

Tabel 3.2.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårge procentage fordelt efter erhvervsuddannelse.

	Fødselsårgang 1945+1940			Fødselsårgang 1935+1930			Fødselsårgang 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Ingen uddannelse	17	29	23	26	51	39	35	58	48
Specialarbejder-uddannelse	3	2	2	4	3	3	4	1	2
Lærlinge-, EFG-, elevuddannelse	49	31	40	43	25	34	38	23	30
Anden faglig uddannelse	3	12	7	3	7	5	4	5	5
Kort videregående uddannelse	5	7	6	4	3	4	3	2	2
Mellemlang videregående uddannelse	11	13	12	8	9	9	5	8	6
Lang videregående uddannelse	10	4	7	8	1	4	9	2	5
Anden uddannelse	1	1	1	2	1	1	3	1	2
I alt	99	99	98	99	100	99	101	100	100
Antal	1.337	1.319	2.656	851	916	1.767	639	801	1.440

Tabel 3.3.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter stilling det meste af livet.

	Fødselsårgang 1945+1940			Fødselsårgang 1935+1930			Fødselsårgang 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Selvstændig i landbrug	5	0	3	12	0	6	20	0	9
Selvstændig i liberalt erhverv	3	1	2	3	1	2	3	1	1
Selvstændig iøvrigt	10	4	7	10	3	6	11	4	7
Medhjælpende ægtefælle	0	6	3	-	13	7	0	15	8
Faglært arbejder	20	4	12	14	4	9	13	4	8
Ikke faglært arbejder	15	16	15	17	21	19	17	19	18
Funktionær/-tjenestemand	47	60	53	43	37	40	36	27	31
Pensionist	1	1	1	0	1	1	0	0	0
Husmor	-	8	4	0	20	10	-	30	17
I alt	101	100	100	99	100	100	100	100	99
Antal	1.336	1.319	2.655	851	917	1.768	639	801	1.440

Tabel 4.1.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter ejerforhold til bolig.

	Fødselsårgang 1945+1940			Fødselsårgang 1935+1930			Fødselsårgang 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Ejerbolig	79	73	76	74	67	70	60	53	56
Andelsbolig	2	3	3	5	5	5	6	7	6
Almindelig lejebolig	18	22	20	20	26	23	29	34	32
Andet ¹⁾	1	1	1	2	2	2	5	6	6
I alt	100	99	100	101	100	100	100	100	100
Antal	1.338	1.317	2.655	850	917	1.767	639	801	1.440

1) Ældrebolig, plejehjem eller anden institution, tjenestebolig.

Tabel 4.2.
Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter ejerforhold til bolig.

	Fødselsårgang 1945+1940		Fødselsårgang 1935+1930		Fødselsårgang 1925+1920	
	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene
Ejerbolig	41	82	48	77	41	67
Andelsbolig	8	2	6	5	7	6
Almindelig lejebolig	49	15	42	17	43	24
Andet	3	1	4	1	10	3
I alt	101	100	100	100	101	100
Antal	396	2.259	419	1.348	618	822

Tabel 4.3.
Tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet i forskellige fødselsårge
procentvis fordelt efter ejerforhold til bolig.

	Fødselsårge 1945+1940		Fødselsårge 1935+1930		Fødselsårge 1925+1920	
	Er på arbejds- markedet	Har truk- ket sig tilbage	Er på arbejds- markedet	Har truk- ket sig tilbage	Er på arbejds- markedet	Har truk- ket sig tilbage
Ejerbolig	80	62	79	68	82	55
Andelsbolig	3	3	6	5	4	6
Almindelig lejebolig	16	34	14	26	12	34
Andet	1	1	2	2	2	5
I alt	100	100	101	101	100	100
Antal	2..083	497	391	1.246	51	1.191

Tabel 4.4.
**Procentandelen i etagebolig blandt aleneboende, boende med ægtefælle/samlever uden hjemmeboende børn, de, der har hjemmeboende børn, samt alle. Særskilt for fødsels-
 årgang og køn.**

	Bor alene		Bor med samlever men ikke med børn		Har hjemmeboende børn		Alle	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal
1945								
Mænd	42	(98)	14	(379)	9	(304)	16	(786)
Kvinder	56	(118)	14	(438)	17	(215)	22	(778)
Mænd+kvinder	50	(216)	14	(817)	13	(519)	19	(1.564)
1940								
Mænd	56	(70)	12	(352)	13	(110)	18	(542)
Kvinder	43	(105)	12	(381)	(15)	(48)	19	(537)
Mænd+kvinder	50	(175)	12	(733)	13	(158)	18	(1.079)
1935								
Mænd	38	(79)	14	(314)	(5)	(40)	18	(439)
Kvinder	46	(120)	17	(331)	(8)	(24)	24	(479)
Mænd+kvinder	43	(199)	15	(645)	6	(64)	21	(918)

Note: Procenttal i parentes er beregnet på under 50 interviewede.
Antal i parentes angiver procentgrundlaget.
Alle inkluderer de personer, som bor med andre end ægtefælle/samlever og børn.

Tabel 4.5.
Aleneboende, boende med ægtefælle/samlever uden hjemmeboende børn, de, der har hjemmeboende børn samt alle procentvis fordelt efter antal værelser i boligen. Særskilt for fødselsårgang.

	Bor alene	Bor med samlever men ikke med børn	Har hjemme- boende børn	Alle
1945				
1-2 værelser	30	4	4	7
3 værelser	32	14	12	16
4 værelser	23	31	28	29
5 eller flere værelser	15	51	55	48
1940				
1-2 værelser	29	2	5	6
3 værelser	26	17	15	18
4 værelser	23	34	32	31
5 eller flere værelser	23	47	49	43
1935				
1-2 værelser	30	2	-	8
3 værelser	24	21	13	21
4 værelser	26	30	34	30
5 eller flere værelser	20	47	53	41
1930				
1-2 værelser	25	5	(9)	10
3 værelser	29	20	(9)	22
4 værelser	23	35	(21)	31
5 eller flere værelser	24	40	(61)	37
1925				
1-2 værelser	25	6	(10)	13
3 værelser	34	27	(20)	30
4 værelser	27	32	(25)	30
5 eller flere værelser	14	34	(45)	28
1920				
1-2 værelser	30	10	(5)	20
3 værelser	30	32	(19)	31
4 værelser	22	31	(38)	26
5 eller flere værelser	18	28	(38)	23

Note: Procenttal i parentes er beregnet på under 50 interviewede. Andel interviewede fremgår af tabel 4.4.

Tabel 4.6.
Gift/samlevende hvor begge er på arbejdsmarkedet, den ene part er på arbejdsmarkedet og begge har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet procentvis fordelt efter antal værelser i boligen. Særsilt for fødselsårgang.

	Begge på arbejdsmarkedet	Kun den ene på arbejdsmarkedet	Begge har trukket sig tilbage
1945			
1-3 værelser	13	22	(47)
4 værelser	30	33	(22)
5 eller flere værelser	58	44	(31)
Antal interviewede	962	266	45
1940			
1-3 værelser	14	21	34
4 værelser	32	34	38
5 eller flere værelser	54	45	28
Antal interviewede	491	288	96
1935			
1-3 værelser	12	23	26
4 værelser	25	28	34
5 eller flere værelser	63	50	41
Antal interviewede	135	233	334
1930			
1-3 værelser	(11)	18	26
4 værelser	(29)	25	38
5 eller flere værelser	(60)	56	36
Antal interviewede	28	125	452

Note: Procenttal i parentes er beregnet på under 50 interviewede

Tabel 4.7.
Ikke gifte/-samlevende som er på arbejdsmarkedet hhv., har trukket sig tilbage fra
arbejdsmarkedet procentvis fordelt efter antal værelser i boligen.
Særskilt for fødselsårgang.

	Er på arbejdsmarkedet	Har trukket sig tilbage
1945		
1-2 værelser	21	38
3-4 værelser	56	52
5 eller flere værelser	23	10
Antal interviewede	224	69
1940		
1-2 værelser	22	34
3-4 værelser	49	50
5 eller flere værelser	29	16
Antal interviewede	137	68
1935		
1-2 værelser	14	33
3-4 værelser	51	52
5 eller flere værelser	35	15
Antal interviewede	66	151
1930		
1-2 værelser	(13)	24
3-4 værelser	(43)	53
5 eller flere værelser	(43)	23
Antal interviewede	23	212

Note: Procenttal i parentes er beregnet på under 50 interviewede.

Tabel 4.8.
Antal beboere pr. værelse blandt aleneboende, boende med ægtefælle/samlever uden hjemmeboende børn, de, der har hjemmeboende børn samt alle. Særskilt for fødselsårgang.

	Bor alene	Bor med samlever men ikke børn	Har hjemmeboende børn	Alle
1945	0,4	0,5	0,7	0,5
1940	0,4	0,5	0,7	0,6
1935	0,4	0,5	0,7	0,5
1930	0,4	0,5	0,6	0,5
1925	0,4	0,5	0,7	0,5
1920	0,4	0,6	0,6	0,5
Alle fødselsår gange	0,4	0,5	0,7	0,5

Tabel 4.9.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsår gange procentvis fordelt efter, om de overvejer at flytte inden for de næste fem år.

	Fødselsårgang 1945+1940			Fødselsårgang 1935+1930			Fødselsårgang 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Overvejer at flytte	17	16	16	16	18	17	13	14	13
Overvejer ikke at flytte	83	84	84	84	82	83	87	86	87
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal	1335	1316	2651	850	909	1759	629	790	1419

Tabel 4.10.
Procentandelen i forskellige fødselsårge, som angiver forskellige grunde til at overveje at flytte.

Grunder til at flytte	Fødselsårge 1945+1940	Fødselsårge 1935+1930	Fødselsårge 1925+1920	Alle
En mindre bolig	34	51	47	42
Slippe for havearbejde	10	26	26	19
Blive fri for besværlige trapper	10	17	27	16
Bo billigere	19	16	7	16
Bo mere centralt	10	24	18	16
Dårligt helbred	5	17	28	14
Komme nærmere til naturen	15	6	4	10
Arbejdsophør	11	9	2	8
En mere moderne bolig	7	6	7	7
En større bolig	9	4	3	6
Bo nærmere familie	3	6	7	5
Bo tættere på arbejde	5	1	-	3
Skilsmisse eller dødsfald	3	3	3	3
Procentgrundlag	431	298	190	919

Tabel 5.1.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårge procentage fordelt efter juridisk civilstand og samlivsform.

	Fødselsårge 1945+1940			Fødselsårge 1935+1930			Fødselsårge 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Gift	77	71	74	76	65	71	73	40	55
<i>Fraskilt/ separeret</i>									
- med samlever	5	4	5	3	1	2	1	0	1
- uden samlever	9	13	11	6	9	8	6	6	6
<i>Enke(mand)</i>									
- med samlever	1	1	1	2	2	2	1	1	1
- uden samlever	1	6	4	7	20	14	15	47	33
<i>Aldrig gift</i>									
- med samlever	2	1	2	0	0	0	0	0	0
- uden samlever	5	3	4	6	3	4	4	5	5
I alt	100	99	101	100	100	101	100	99	101
Antal	1.338	1.319	2.657	850	916	1.766	638	801	1.439

Tabel 5.2.
Procentandelen af mænd og kvinder i forskellige fødselsårge, som har forskellige familiemedlemmer.

	Fødselsårge 1945+1940			Fødselsårge 1935+1930			Fødselsårge 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Børn	89	93	91	88	93	91	89	89	89
- heraf i samme husstand	31	20	26	7	4	5	4	2	3
Børnebørn	44	56	50	75	86	80	83	83	83
Anden familie	98	98	98	98	96	97	95	93	94

Tabel 5.3.
Procentandelen af aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårge, som har forskellige familiemedlemmer.

	Fødselsårge 1945+1940		Fødselsårge 1935+1930		Fødselsårge 1925+1920	
	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene
Børn	76	94	81	94	83	93
- heraf i samme husstand	-	30	-	7	-	5
Børnebørn	48	51	71	83	77	87
Anden familie	96	99	95	98	92	95

Tabel 5.4.
Procentandelen af tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet i forskellige fødselsårgange, som har forskellige familiemedlemmer.

	Fødselsårgang 1945+1940		Fødselsårgang 1935+1930		Fødselsårgang 1925+1920	
	Er på arbejds- markedet	Har trukket sig tilbage	Er på arbejds- markedet	Har trukket sig tilbage	Er på arbejds- markedet	Har trukket sig tilbage
Børn	92	88	90	91	94	88
- heraf i samme husstand	29	17	9	4	4	3
Børnebørn	47	61	75	82	84	82
Anden familie	99	98	98	97	96	94

Tabel 5.5.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårge procentvis fordelt efter husstandssammen-
sætning.

	Fødselsårge 1945+1940			Fødselsårge 1935+1930			Fødselsårge 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Har ingen samlever									
- bor alene	13	17	15	18	29	24	25	58	43
- bor med barn	2	4	3	1	1	1	1	1	1
- bor med andre	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Har samlever									
Bor med ægtefælle	54	61	57	74	65	69	70	39	53
- og med barn	29	16	23	6	3	4	3	1	2
- og med andre	1	1	1	1	0	1	0	0	0
I alt	100	100	100	101	99	100	100	100	100
Antal	1.338	1.318	2.656	851	916	1.767	638	801	1.439

Note: Børn er egne børn. Ægtefælles/samlevers børn, som ikke er adopteret af interviewpersonen, er placeret som "andre".

Tabel 5.6.
Tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet i forskellige fødselsårangange
procentvis fordelt efter husstandssammensætning.

	Fødselsårgang 1945+1940		Fødselsårgang 1935+1930		Fødselsårgang 1925-20	
	Er på arbejds- markedet	Har trukket sig tilbage	Er på arbejds- markedet	Har trukket sig tilbage	Er på arbejds- markedet	Har trukket sig tilbage
<i>Har ingen ægtefælle</i>						
- bor alene	13	24	21	25	20	43
- bor med barn	3	3	1	1	0	1
- bor med andre	1	2	1	1	2	0
<i>Har ægtefælle</i>						
Bor med ægtefælle	57	57	69	69	75	53
- og med barn	25	13	8	3	4	4
- og med andre	1	1	1	0	-	0
I alt	100	100	101	99	101	101
Antal	2.083	499	392	1.245	51	1.190

Tabel 5.7.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårge procentvis fordelt efter antallet af børn.

Antal børn	Fødselsårge 1945+1940			Fødselsårge 1935+1930			Fødselsårge 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
0	11	7	9	12	7	9	11	11	11
1	11	14	13	12	13	13	16	18	17
2	46	47	46	35	35	35	32	34	33
3	21	22	21	26	26	26	23	21	21
4	8	7	8	10	12	11	11	11	11
5 eller flere	3	3	3	5	6	6	8	6	7
I alt	100	100	100	100	99	100	101	101	100
Antal	1.319	1.299	2.618	841	913	1.754	633	797	1.430

Tabel 5.8.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange, som har børn, procentvis fordelt efter afstand til nærmeste barn.

	Fødselsårgang 1945+1940			Fødselsårgang 1935+1930			Fødselsårgang 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Bor i husstanden	35	22	28	8	4	6	4	2	3
Op til 10 min.	26	33	29	42	39	41	37	31	34
11-30 min.	21	24	23	24	31	28	35	36	36
31-60 min.	9	9	9	11	12	11	12	17	15
Mere end 1 time	9	12	11	14	13	14	11	13	12
Mere end 1 døgn	0	0	0	0	0	0	0	1	1
I alt	100	100	100	99	99	100	99	100	101
Antal	1.185	1.223	2.408	749	852	1.601	566	705	1.271

Tabel 5.9.
Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårge, som har børn, de ikke bor sammen med procentvis fordelt efter afstand til nærmeste udeboende barn.

	Fødselsårge 1945+1940		Fødselsårge 1935+1930		Fødselsårge 1925+1920	
	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene
Op til 10 min.	40	41	35	46	31	37
11-30 min.	26	33	28	30	39	36
31-60 min.	14	12	16	11	16	14
Mere end 1 time	20	14	20	13	14	12
Mere end 1 døgn	0	0	1	0	0	1
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	297	1.430	336	1.169	506	725

Tabel 5.10.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårge, som har børn, procentvis fordelt efter hvornår de sidst har set mindst et af deres børn.

	Fødselsårge 1945+1940			Fødselsårge 1935+1930			Fødselsårge 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Bor i									
husstanden	35	22	28	8	4	6	4	2	3
I dag/i går	31	35	33	43	45	44	38	37	38
2-7 dage siden	22	32	27	29	36	33	35	43	40
8-30 dage siden	9	8	9	15	11	13	16	12	14
1-12 måned siden	2	2	2	4	3	3	5	5	5
Ikke sidste 12 måneder	2	0	1	1	0	1	1	1	1
I alt	101	99	100	100	99	100	99	100	101
Antal	1.190	1.223	2.413	752	852	1.604	566	707	1.273

Tabel 5.11.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårge, som har børn, de ikke bor sammen med, procentvis fordelt efter hvornår de sidst har set mindst et af deres udeboende børn.

	Fødselsårge 1945+1940			Fødselsårge 1935+1930			Fødselsårge 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
I dag/i går	46	46	46	47	48	47	41	38	39
2-7 dage siden	34	40	37	31	37	35	37	43	40
8-30 dage siden	14	11	13	16	11	13	16	13	14
1-12 måneder siden	4	3	3	4	3	4	5	5	5
Ikke sidste 12 måneder	2	0	1	1	0	1	1	1	1
I alt	100	100	100	99	99	100	100	100	99
Antal	1.091	1.177	2.268	744	851	1.595	565	705	1.270

Tabel 5.12.
Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårge, som har børn, de ikke bor sammen med, procentvis fordelt efter hvornår de sidst har set mindst et af deres udeboende børn.

	Fødselsårge 1945+1940		Fødselsårge 1935+1930		Fødselsårge 1925+1920	
	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene
I dag/i går	35	48	39	50	37	41
2-7 dage siden	37	37	38	34	43	39
8-30 dage siden	16	12	15	13	14	14
1-12 måneder siden	7	3	5	3	5	5
Ikke sidste 12 måneder	4	1	4	0	1	1
I alt	99	101	101	100	100	100
Antal	300	1.968	338	1.257	508	762

Tabel 5.13.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange, som har børnebørn, de ikke bor sammen med, procentvis fordelt efter hvor ofte de er sammen med et af deres børnebørn.

	Fødselsårgang 1945+1940			Fødselsårgang 1935+1930			Fødselsårgang 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Mindst én gang om ugen	53	59	56	52	54	53	42	38	40
Mindst én gang om måneden	31	29	30	34	35	34	39	40	40
Ikke hver måned	13	11	12	13	11	12	18	22	20
Har ikke kontakt	3	1	2	2	1	1	1	0	1
I alt	100	100	100	101	101	100	100	100	101
Antal	590	745	1.335	634	786	1.420	527	663	1.190

Tabel 5.14.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange, som har anden familie, procentvis fordelt efter hvor ofte de er sammen med et af deres familiemedlemmer.

	Fødselsårgang 1945+1940			Fødselsårgang 1935+1930			Fødselsårgang 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Mindst én gang om ugen	21	24	23	20	23	22	18	22	20
Mindst én gang om måneden	39	38	38	39	37	38	34	32	33
Ikke hver måned	38	36	37	38	38	38	46	43	44
Har ikke kontakt	2	2	2	3	2	3	3	3	3
I alt	100	100	100	100	100	101	101	100	100
Antal	1.317	1.295	2.612	836	879	1.715	602	743	1.345

Tabel 5.15.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårge proceatvis fordeat efter hvor ofte de er sammen med venner og bekendte.

	Fødselsårge			Fødselsårge			Fødselsårge		
	1945+1940			1935+1930			1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Mindst én ge om uge	45	44	44	47	50	49	41	49	45
Mindst én ge om månede	42	45	44	36	35	35	31	28	29
Ikke hver måned	12	9	11	14	11	13	22	17	19
Har ikke kontakt	0	0	0	1	2	1	2	2	2
Har inge	1	1	1	2	2	2	5	4	4
I alt	100	99	100	100	100	100	101	100	99
Antal	1.337	1.319	2.656	850	916	1.766	637	797	1.434

Tabel 5.16.
Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter hvor ofte de er sammen med venner og bekendte.

	Fødselsårgang 1945+1940		Fødselsårgang 1935+1930		Fødselsårgang 1925+1920	
	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene
Mindst én gang om ugen	60	42	62	44	53	39
Mindst én gang om måneden	31	46	23	39	24	33
Ikke hver måned	6	12	9	14	15	23
Har ikke kontakt	1	0	2	1	2	1
Har ingen	2	1	3	2	6	3
I alt	100	101	99	100	100	99
Antal	395	2.261	418	1.348	613	821

Tabel 5.17.
Tilbagetrukne og ikke tilbagetrukne fra arbejdsmarkedet i forskellige fødselsårge
procentvis fordelt efter hvor ofte de er sammen med venner og bekendte.

	Fødselsårgang 1945+1940		Fødselsårgang 1935+1930		Fødselsårgang 1925+1920	
	På arbejds- markedet	Trukket sig tilbage	På arbejds- markedet	Trukket sig tilbage	På arbejds- markedet	Trukket sig tilbage
Mindst én gang om ugen	42	53	39	52	42	46
Mindst én gang om måneden	47	32	45	33	44	29
Ikke hver måned	10	11	14	12	10	19
Har ikke kontakt	0	1	1	2	4	2
Har ingen	0	3	1	2	0	4
I alt	99	100	100	101	100	100
Antal	2.084	497	392	1.245	50	1.190

Tabel 5.18.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårgange procentvis fordelt efter kontakt til naboer.

	Fødselsårgang 1945+1940			Fødselsårgang 1935+1930			Fødselsårgang 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Har venner blandt naboer	51	50	50	50	50	50	49	50	49
Ikke venner, men omgås nogle privat	7	7	7	8	9	9	8	8	8
Snakker med na- boer, men ellers ingen kontakt	35	36	35	35	34	34	34	34	34
Nærmeste kon- takt er at hilse	7	8	7	7	7	7	8	8	8
I alt	100	101	99	100	100	100	99	100	99
Antal	1.338	1.318	2.656	851	913	1.764	637	797	1.434

Tabel 5.19.
Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårge procentvis fordelt efter kontakt til naboer.

	Fødselsårge 1945+1940		Fødselsårge 1935+1930		Fødselsårge 1925+1920	
	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene
Har venner blandt naboer	38	52	48	51	49	50
Ikke venner, men omgås nogle privat	5	8	7	9	9	8
Snakker med naboer, men ellers ingen kontakt	42	34	35	34	32	35
Nærmeste kontakt er at hilse	15	6	10	6	10	7
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	396	2.260	417	1.347	614	820

Tabel 5.20.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårge, som er eller som har været på arbejds-
markedet, procentvis fordelt efter kontakt til nuværende eller tidligere arbejdskolleger.

	Fødselsårge 1945+1940			Fødselsårge 1935+1930			Fødselsårge 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Talt privat med kolleger og været sammen privat	41	51	46	42	49	45	39	42	40
Talt privat med kolleger, men ikke været sammen privat	23	22	23	16	15	16	13	10	12
Ikke talt privat med kolleger, men været sammen privat	11	6	8	13	9	11	16	11	14
Hverken talt privat med kolleger eller været sammen privat	25	21	23	29	28	29	32	37	34
I alt	100	100	100	100	101	101	100	100	100
Antal	1.330	1.250	2.580	843	795	1.638	630	618	1.248
I alt talt privat med kolleger	64	73	69	58	64	61	52	52	52
I alt været sammen med kolleger privat	52	57	54	55	58	56	55	53	54

Tabel 5.21.
Mænd og kvinder i forskellige fødselsårsgange procentvis fordelt efter, hvor ofte de deltager i forskellige aktiviteter, hvor man er sammen med andre.

	Fødselsårsgang 1945+1940			Fødselsårsgang 1935+1930			Fødselsårsgang 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
<i>Fritidsundervisn, foredrag o.l.</i>									
Månedligt	14	28	21	19	26	22	14	24	20
Sjældnere	16	20	18	13	13	13	11	12	12
Aldrig	70	52	61	68	61	64	75	63	69
<i>Senior/ældreklub</i>									
Månedligt	2	2	2	16	20	18	27	32	30
Sjældnere	1	1	1	5	6	5	10	9	9
Aldrig	97	96	96	79	74	76	63	59	61
<i>Gudstjeneste o.l.</i>									
Månedligt	7	8	7	11	16	14	14	22	19
Sjældnere	34	38	36	35	38	37	34	34	34
Aldrig	58	54	56	54	46	50	52	43	47
<i>Teater, film, koncert, museum o.l.</i>									
Måned	26	32	29	21	24	23	15	17	16
Sjældnere	55	52	53	48	48	48	41	38	39
Aldrig	19	16	18	31	27	29	45	45	45
<i>Spiller kort</i>									
Månedligt	21	22	21	26	27	26	28	29	29
Sjældnere	32	26	29	22	16	19	18	13	15
Aldrig	47	52	49	53	57	55	54	57	56
<i>Håndarbejde/hobby i klub</i>									
Månedligt	18	15	17	17	13	15	11	13	12
Sjældnere	4	4	4	3	3	3	3	4	3
Aldrig	78	80	79	81	84	82	86	84	85

Tabel 5.22.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårge proceatvis fordelt efter hvor mange aktiviteter, hvor man er sammen med andre, de deltager i mindst en gang om måneden. Det drejer sig om følgende seks aktiviteter: Fritidsundervisning o.l., senior/ældreklub o.l., Gudstjeneste o.l., kulturelle aktiviteter, kortspil og håndarbejde/hobby i klub.

Antal aktiviteter	Fødselsårge 1945+1940			Fødselsårge 1935+1930			Fødselsårge 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
0	43	34	38	35	32	33	39	32	35
1	34	36	35	34	31	33	31	27	29
2	16	20	18	22	21	21	18	21	20
3 eller flere	7	10	8	10	16	13	12	20	16
I alt	100	100	99	101	100	100	100	100	100
Antal	1.338	1.319	2.657	851	917	1.768	639	801	1.440

Tabel 5.23.

Mænd og kvinder i forskellige fødselsårge proceatvis fordelt efter hvor ofte de er uønsket alene.

Uønsket alene	Fødselsårge 1945+1940			Fødselsårge 1935+1930			Fødselsårge 1925+1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Ofte	4	4	4	3	4	4	4	5	5
Af og til	10	12	11	8	14	11	10	17	14
Sjældent	14	17	15	12	14	13	14	17	16
Aldrig	72	66	69	77	68	72	72	61	66
I alt	100	99	99	100	100	100	100	100	101
Antal	1.334	1.317	2.651	850	915	1.765	637	797	1.434

Tabel 5.24.
Aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsårsgange procentvis fordelt efter hvor ofte de er uønsket alene.

Uønsket alene	Fødselsårsgang 1945+1940		Fødselsårsgang 1935+1930		Fødselsårsgang 1925+1920	
	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene
Ofte	14	2	11	2	9	1
Af og til	25	9	26	6	22	7
Sjældent	21	14	18	12	21	12
Aldrig	40	74	46	80	47	80
I alt	100	99	101	100	99	100
Antal	394	2.257	418	1.347	613	821

Tabel 5.25.
Procentandelen af mænd og kvinder i forskellige fødselsårsgange, som er socialt stærk hhv. socialt svag i relation til familie og venner, og andelen som er socialt stærk hhv. socialt svag i relation til arbejdskolleger.

	Fødselsårsgang 1945-1940			Fødselsårsgang 1935-1930			Fødselsårsgang 1925-1920		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
Socialt stærke									
- familie og venner	50	57	54	53	63	58	50	54	52
- arbejdskolleger	35	39	37	10	8	9	2	1	1
Socialt svage									
- familie og venner	9	7	8	13	9	11	17	12	14
- arbejdskolleger	22	19	21	12	17	14	4	24	15
Antal	1.337	1.319	2.656	851	917	1.768	639	801	1.440

De socialt stærke i relation til familie og venner har ugentlig kontakt både med egne børn og med anden familie eller venner. Defineret som: har hjemmeboende børn og/eller udeboende børn, som de har set mindst en gang inden for de seneste 7 dage og er tillige sammen med enten børnebørn eller anden familie eller venner mindst en gang om ugen. 55 pct. af samtlige interviewede er placeret her.

De socialt svage i relation til familie og venner har ikke ugentlig kontakt med hverken egne børn, familie eller venner. Defineret som: Har ingen børn eller har udeboende børn, som de ikke har set inden for de seneste 7 dage, og de er hverken sammen med børnebørn, anden familie eller venner ugenligt. Gruppen omfatter 11 pct. af de interviewede.

De socialt stærke i relation til arbejdskolleger har, eller hvis tilbagetrukket: havde, kolleger, som de både taler/talte med om private emner, og som de er/var privat sammen med uden for arbejdstiden. De omfatter 20 pct. af alle interviewede.

De socialt svage i relation til arbejdskolleger har været pensionister eller husmødre det meste af livet, eller har/havde hverken kolleger, de talte med om private emner eller kommer/kom sammen med privat uden for arbejdstiden. Disse omfatter 18 pct. af de interviewede.

Tabel 5.26.

Procentandelen aleneboende og ikke aleneboende i forskellige fødselsår­gange, som er socialt stærk hhv. socialt svag i relation til familie og venner, og andelen som er socialt stærk hhv. socialt svag i relation til arbejds­kolleger.

	Fødselsår­gang 1945+1940		Fødselsår­gang 1935+1930		Fødselsår­gang 1925+1920	
	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene	Bor alene	Bor ikke alene
<i>Socialt stærke</i>						
- familie og venner	43	56	51	61	50	54
- arbejds­kolleger	35	27	10	9	0	2
<i>Socialt svage</i>						
- familie og venner	15	7	14	10	14	14
- arbejds­kolleger	18	21	12	15	17	14
Antal	395	2.261	419	1.349	618	822

Tabel 5.27.

Socialt stærke og socialt svage i relation til familie og venner i forskellige fødselsår­gange procentvis fordelt efter, hvor ofte de er uønsket alene.

Uønsket alene	Fødselsår­gang 1945+1940		Fødselsår­gang 1935+1930		Fødselsår­gang 1925+1920	
	Socialt stærk	Socialt svag	Socialt stærk	Socialt svag	Socialt stærk	Socialt svag
Ofte	4	9	3	5	4	7
Af og til	11	11	9	13	11	16
Sjældent	15	15	13	12	14	14
Aldrig	71	66	75	70	72	64
I alt	101	101	100	100	101	101
Antal	1.422	218	1.031	196	747	200

Tabel 6.1.
Sandsynligheden for at tilhøre gruppen “socialt stærke”, “socialt svage” og “ofte eller af og til uønsket alene” med angivelse af, hvilke personer, der har den højeste og hvilke personer, der har den laveste sandsynlighed for at tilhøre de respektive grupper.

	Socialt stærk	Socialt svag	Ofte eller af og til uønsket alene
Køn	ns	ns	ns
Alder	***	***	***
- højest	1940	1920	1945+1940
- lavest	1920	1945+1940	1920
Civilstand	***	***	***
- højest	enke(mænd)	aldrig gifte	enke(mænd)
- lavest	aldrig gifte	enke(mænd)	gifte mænd
Bor alene/ej alene	ns	ns	***
- højest	.	.	bor alene
- lavest	.	.	bor ikke alene
På arbejdsmarkedet/-tilbagetrukket	***	***	ns
- højest	tilbagetrukket	på arbejdsmarkedet	.
- lavest	på arbejdsmarkedet	tilbagetrukket	.
Erhvervsuddannelse	***	ns	ns
- højest	kortere faglig	.	.
- lavest	mellemlang + lang videregående	.	.
Stilling meste af livet	***	***	ns
- højest	selvstændige i landbrug	andre selvstændige + funktionærer	.

fortsættes

(Tabel 6.1. Fortsat)

	Socialt stærk	Socialt svag	Ofte eller af og til uønsket alene
- lavest	funktionærer	selvstændige i landbrug+hjemme- arbejdende+faglærte arbejdere	.
Bolig ejere/lejere	ns	ns	ns
Egen helbredsbedømmelse	***	***	***
- højest	meget godt	(meget)dårligt	(meget)dårligt
- lavest	nogenlunde + (meget)dårligt	meget godt	meget godt
Førlighed	ns	ns	ns
Socialt stærk	.	.	**
- højest	.	.	ikke stærke
- lavest	.	.	stærke
Socialt svag	.	.	ns

Litteratur

Andersen, D. (1988)

Danskernes dagligdag 1987. Bind 1. København. Socialforskningsinstituttet. Rapport 88:4, 1.

Danskernes dagligdag 1987. Bind 2. København. Socialforskningsinstituttet. Rapport 88:4, 2.

Avlund, K. (1995)

Måling af funktionsevne fra 1970-75-års alderen. København: Fagl's forlag.

Bonde, E. (1997)

Privat korrespondance.

Bunnage, D. & Bruhn, H.H. (1999)

De unge ældre i år 2010. København. Socialforskningsinstituttet. Rapport 99:2.

Christoffersen, H., Husted, L. & Rasmussen, L.E. (1994)

De ældre på boligmarkedet - en analyse af ældres boforhold og flytninger. København: AKF Forlaget.

Ferrucci, L. (1998)

Constant Hierarchic Pattern of Physical Functioning Across Seven Populations in Five Countries. The Gerontologist, vol. 38, no. 3, 286-294.

Hansen, E.B. & Platz, M. (1995)

80-100-åriges levekår - en interviewundersøgelse blandt ældre i 75 kommuner. København: AKF Forlaget.

Hansen, E.J. (1986)

Danskernes Levekår. 1986 sammenholdt med 1976. København: Hans Reitzels Forlag.

Holstein, B.E. (2000)

Sociale relationer og helbred, i: Avlund, K., Dyrholm, I-L., Holstein, B.E. & Ingerslev, J.: *Forebyggelse i alderdommen*. København: Dafola.

Højrup, T. (1983)

Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering. København: Institut for Europæisk Folkelivsforskning og Statens Byggeforskningsinstitut.

Kristensen, K., Madsen, H. & Mortensen, P.S. (1986)

Analyse af kvalitative data. Herning: Forlaget Systime.

Platz, M. (1981)

De aldres levevilkår 1977. Hovedresultater og udvikling 1962-1977. København. Socialforskningsinstituttet. Meddelelse 32.

Platz, M. (1987)

Længst muligt i eget hjem... København. Socialforskningsinstituttet. Publikation 157.

Platz, M. (1989)

Gamle i eget hjem. Bind 1: Levekår. København. Socialforskningsinstituttet. Rapport 89:12.

Platz, M. (1990)

Gamle i eget hjem. Bind 2: Hvordan klarer de sig? København. Socialforskningsinstituttet. Rapport 90:10.

Sørensen, A. (1988)

Vore levekår i tal. 1976 og 1986. København: Stencil.

Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1.2000

- 00:1** Fridberg, T.: Kultur- og fritidsaktiviteter 1975-1998
362 s. ISBN 87-7487-631-7. Kr. 200,00.
- 00:2** Csonka, A.: Ledelse og arbejde under forandring 400 s.
ISBN 87-7487-632-5. Kr. 300,00.
- 00:3** Pedersen, L. (red.): Danske arbejdspladser 200 s.
ISBN 87-7487-633-3. Kr. 130,00.
- 00:4** Pedersen, L. & Deding, M.: Lønforskelle mellem kvinder
og mænd i Danmark. ISBN 87-7487-636-8. Kr. 85,00.
- 00:5** Bjerregård Bach, H.: Når lønmodtagere fratræder
virksomheder. ISBN 87-7487-637-6. Kr. 90,00.
- 00:6** Olsen, L., Nygaard Madsen, J., Rasmussen, B., Larsen, M.:
Indsatsen under EU's beskæftigelsesprogrammer -
afsluttende evaluering af MÅL 3 og EMPLOYMENT
1994-1999. 180 s. ISBN 87-7487-638-4. Kr. 135,00.
- 00:7** Hansen, H.: Elements of Social Security. A comparison
covering: Denmark, Sweden, Finland, Austria,
Germany, The Netherlands, Great Britain, Canada.
ISBN 87-7487-639-2. 121 s.

Social Forskning er instituttets nyhedsblad. Bladet udkommer fire gange om året og orienterer i en let til gængelig form om resultaterne af instituttets arbejde. Lejlighedsvis udkommer 'Social forskning' som tema-nummer med bidragydere udefra.

Abonnementet er gratis og kan tegnes ved henvendelse til instituttet.

Emneopdelte lister over instituttets publikationer kan ses på instituttets hjemmeside: www.sfi.dk. Hver titel er forsynet med en kort omtale, og der er mulighed for at bestille rapporter via hjemmesiden.

En fuldstændig liste over instituttets udgivelser kan fås ved henvendelse til Socialforskningsinstituttet tlf. 33 48 09 46, e-mail: library@sfi.dk

